

Religion och Livsfrågor

Utges av Föreningen Lärare i Religionskunskap

Ärgång 33
ISSN: 0347-2159

Redaktör

Sven-Göran Ohlsson

Ansvarig utgivare

Nils-Åke Tidman

Redaktionens adress

c/o Sven-Göran Ohlsson
Djupadalsvägen 18, 241 36 Eslöv
tfn 0413-55 55 44

Annonser

Gunnar Iselau
Fossilsvägen 2, 593 37 Västervik
tfn 0490-193 49

Prenumeration & distribution

Docent Rune Larsson
Furugatan 16, 234 41 Lomma
tfn 040-41 13 64

FÖRENINGEN LÄRARE I RELIGIONSKUNSKAP (FLR)

Ordförande

Adjunkt Nils-Åke Tidman
Ö Bäckevägen 32, 433 63 Partille
tfn 031-26 56 96

Vice ordförande

Docent Olof Franck
Poppelvägen 6 C, 541 48 Skövde
tfn 0500-43 01 08

Sekreterare

Adjunkt Ingemar Lundström
Leires väg 84, 443 51 Lerum
tfn 0302-157 52

Skattmästare

Docent Rune Larsson
Furugatan 16, 234 41 Lomma
tfn 040-41 13 64

Ledamöter

Adjunkt Ola Björlin
Narvavägen 9, 724 68 Västerås
tfn 021-13 15 38

Adjunkt Bodil Liljefors-Persson
Ö. Bernadottesgatan 82, 216 17 Limhamn
tfn 040-16 28 86

Universitetsadjunkt Stefan Myrgård
Götgatan 24 B, 752 22 Uppsala
tfn 018-55 00 38

Adjunkt Sven-Göran Ohlsson
Djupadalsvägen 18, 241 36 Eslöv
tfn 0413-55 55 44

Adjunkt Kristina Sjöstrand Mellander
Medikamentgatan 30, 434 42 Kungsbacka
tfn 0300-167 56

ÅRSBOK

Redaktör Docent Olof Franck
ISSN: 0348-8918

MEDLEMSKAP

Medlem blir man enklast genom att anmäla till skattmästaren. Adress ovan.

För medlemsavgiften (200 kr) erhåller man årsbok och tidskriften.

För pensionärer är avgiften 150 kr.

För studerande är avgiften 100 kr.

FLR postgiro 15 69 53-2

FLR bankgiro 131-2222

Tryck

Team Offset & Media, Malmö

REDAKTÖREN HÄLSAR

Ny kurs för religionskunskapen?

Från och med i höst gäller nya kursplaner i vår skola. Skrivningarna från 1994 har reviderats. Förändringar i vårt samhälle och i vår kultur gör naturligtvis detta arbete nödvändigt och angeläget. Det kan ses som en process över tid, och i ett demokratiskt samhälle kan det därför vara spännande att stanna upp en stund för att tydliggöra och begrunda denna process.

För Dig och mig som undervisar i ämnet religionskunskap är det självfallet intressant och dessutom ett måste att studera de förändringar som skett i vårt ämne. Vilka är "nyheterna"? Vart går vi? Vem/Vilka anger färdriktningen? Var ligger ansvaret?

RoL 00:3 vill vara en hjälp och ett stöd för Dig och mig i vårt dagliga arbete, där vi nu har att begrunda och tydliggöra de kursplaner som gäller för ämnet religionskunskap i vår skola.

Att söka växandets punkt

Vad är egentligen viktigt att kunna och veta? Vad är kunskap och hur får vi och hur tillgodogör vi oss vad vi kallar för kunskap? I svaren på dessa och liknande frågor finner vi vår kunskapssyn men också vår människosyn och samhällssyn.

Förra numret av RoL (00:2) hade som omslagsvinjett en bild av Lilian Nilsson:

Bilden är hämtad ur en artikel, tidigare publicerad i RoL (89:3), i vilken Lilian Nilsson diskuterar kunskapens olika dimensioner. Och kanske är det just den diskussionen vi som lärare i religionskunskap har ett speciellt ansvar för i samtal med våra kollegor, elever och andra – inte minst då vi tillsammans har att tydliggöra innehållet i de kursplaner som nu gäller i vår skola.

Ytan måste få möta djupet i vår tillvaro!

I sin artikel citerar Lilian Nilsson bl.a. författaren Harry Martinson och några rader ur hans dikt Hades och Euklides får avsluta:

Euklides lät sig inte nöja med flackheten i Hades:

Han lyssnade med örat mot jorden – – –

Han hörde en källa brusa – – –

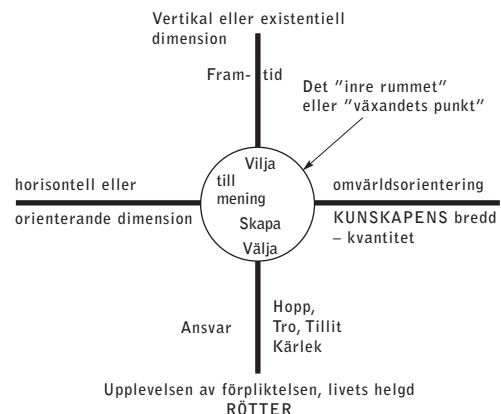
Han hörde en världens vår, en mognadens sommar – – –

Och han hörde av god vilja en våg – – –

en ström – – – den kom för att vädra ut

till mognad och växt, till höjd och djup – – –

SVEN-GÖRAN OHLSSON

INNEHÅLL

4-5 Ordförandetankar
Nils-Åke Tidman

6-9 Ny kurs för religionskunskap
i grundskolan?
Stefan Myrgård

10-12 Religionskunskapen på gymnasiet
i kursplanen 2000
Sven-Åke Selander

14-17 Reflektioner kring kursplan 2000
Per-Gunnar Hallberg

18-19 Etik i IT-tid
Stig Roland Rask

20-21 Men Gud har skapat
ormen också...
Inger L. Stockman

22-23 Två nya namn i FLR:s styrelse

13, 24 Lästips

MEDVERKANDE I DETTA NUMMER

Per-Gunnar Hallberg
Kråkbärsvägen 11 B
904 34 Umeå

Stig Roland Rask
Råda Röjdåsen
531 20 Lidköping

Sven-Åke Selander
Västra Häggviksvägen 17
236 32 Höllviken

Inger L. Stockman
Rubingatan 36
421 62 Västra Frölunda

Dessutom medverkar styrelsemedlemmar, se adresser sid. 2!

utdraget

Hur man än vrider och vänder på skolproblem, så är en sak säker: det är bara en yrkesgrupp, som har möjlighet att se skolans problematik ur ett *helhetsperspektiv*, och det är lärarna. De befinner sig mitt i den brokiga undervisningsverklighet, som kännetecknas av att alla "didaktiska faktorer" är i rörelse *samtidigt*.

ur Didaktik för lärare av Gerd och Gerhard Arfwedson

Så här mitt i sommaren, från 1 juli börjar en rad olika lagar och förordningar att gälla. Det gäller inte minst på skolans område. Flera förändringar i skollagen träder i kraft. Sverige har nu fem språk med nationell status: svenska, finska, romani, samiska och tornedalska. Från höstterminens start gäller nya kursplaner för både grundskolan och gymnasieskolan. Skrivningarna från 1994 har reviderats. En del av förändringarna har särskilt intresse för lärare som arbetar med religionskunskap. Först och främst är det en genomgående princip i de nya kursplanerna och betygskriterierna att läroplan och kursplaner kopplas närmare till varandra och det gäller då särskilt skolans värdegrund. Både målen för undervisningen och betygskriterierna skall genomsyras av den värdegrund som inleder läroplanerna för alla skolformer. Skolverket skriver:

”Värdegrunden genomsyrar kursplaner och betygskriterier på ett tydligare sätt än förut. Den bildar i många fall mer en utgångspunkt för ämnet än tidigare.” En annan genomgående princip i de nya styrdokumenterna för skolan är att elevperspektivet förstärks: ”Eleven som aktiv skapare av sin egen kunskap, mer än som mottagare av en färdig kunskapsmängd framträder också i de nya kursplanerna. Ett exempel på det är de samhällsorienterande ämnena där elevernas kunskapande i ett informationsrikt samhälle och deras förmåga att sammanställa, värdera och använda kunskaper fått en framskjuten plats.” Ett tredje karaktäristikum hos de nya kursplanerna är att alla anvisningar om vilket stoff och vilka metoder som läraren skall använda har tagits bort. Det hör till lärarens professionalitet att själv tillsammans med sina elever och i samarbete med kollegor välja lämpligt stoff och effektiva metoder att nå de mål som läroplanen och kursplanerna ställer upp.

En nyhet är att nu finns en gemensam kursplan för de samhällsorienterande ämnena och för de naturorienterande ämnena, parallellt med kursplaner för varje enskilt ämne. Detta har sin bakgrund i att regeringen 1996 beslöt att lärare skulle ha rätt att sätta blockbetyg i samhällsorienterande respektive naturorienterande ämnen. Läraren avgör om undervisningen har varit sådan att det är lämp-

ligt med blockbetyg eller om det är lämpligare att sätta betyg i de enskilda ämnena. Rent teoretiskt är det alltså möjligt att lärare på samma skola sätter blockbetyg och enskilda betyg. Skolan behöver inte ha en gemensam policy i denna fråga. Lämpligt är ändå att bekanta sig med både den gemensamma kursplanen för SO-ämnena och kursplanerna i varje enskilt ämne, oavsett hur betygssättningen skall ske: ”Skillnaden idag är att den gemensamma kursplanen bildar en helhet tillsammans med ämneskursplanerna, oberoende av hur undervisningen organiseras och genomförs. Det betyder att både den gemensamma kursplanen och ämneskursplanerna nu ska läsas och användas tillsammans oavsett om undervisningen sker i ämnesblock eller som enskilt ämne.”

I de nya kursplanerna i samhällsorienterande ämnen lyfts språkets betydelse fram mer än förut, hur viktigt det är att kunna ta emot information och kommunicera via olika medier. Den gemensamma kursplanen är inte en sammanslagning av kursplanerna i de enskilda ämnena. En sådan produkt skulle bli omöjlig att arbeta utifrån av flera orsaker, bl.a. omfång och brist på inre sammanhang. Den nya gemensamma kursplanen för samhällsorienterande ämnen har skrivits utifrån fyra perspektiv:

- Demokrati som livsform och politiskt system
- Kulturella mönster och kulturell variation
- Lokala och globala miljö- och överlevnadsfrågor
- Kunskapande i ett informationsrikt samhälle

Textbegreppet har vidgats i de nya kursplanerna. Till text räknas nu även drama, film och videospelningar. Att se en bra film kan vara en kvalitativt lika viktig litterär upplevelse för elever som att läsa en bok. Lärare behöver inte längre känna dåligt samvete för att de visar film som en del av sin undervisning. Särskilt i den nya kursplanen för religionskunskap lyfts den estetiska upplevelsedimensionen fram: ”Estetiska uttryck och gestaltningar utgör en viktig del i religionen och därmed också i ämnet. Tolkning och erfarenhet av musik, konst, riter och högtider är komplement till mer teoretisk kunskap. Upplevelse- och känslodimensionerna i ämnet ger möjlighet till fördjupade insikter och personligt engagemang.”

Bild, musik, film, video i kombination med texter får en starkare betoning i de nya kursplanerna.

I kursplanen för ämnet svenska skriver man exempelvis: ”Att tillägna sig och bearbeta texter behöver inte alltid innebära läsning utan kan ske även genom avlyssning, drama, rollspel, film, video och bildstudium. Ämnet utvecklar eleven att förstå, uppleva och tolka texter. Ett vidgat textbe-

FLR

Föreningen Lärare i Religionskunskap

För Dig som

- undervisar i religionskunskap
- är intresserad av religions- och livsåskådningsfrågor

grepp innefattar förutom skrivna och talade texter även bilder.”

Ett intressant påpekande i detta sammanhang är att elever som har stora svårigheter att klara de traditionella skoluppgifterna att läsa, skriva och räkna ligger i nivå med sina kamrater när det gäller att tillägna sig information från och kommunicera med nya medier som video och IT.

Frågan är hur vi i skolan använder TV-tittande. Hur många gånger ger vi eleverna i läxa att se ett visst TV-program som läxa till nästa lektion? Detta är säkerligen en underutnyttjad resurs inte minst i samhällsorienterande ämnen: ”Medier och mediers budskap spelar stor roll när människor bildar sina uppfattningar. I de samhällsorienterande ämnena skall eleverna bli förtrogna med olika sätt att kunskapa samt utveckla insikter i hur olika medier kan användas och hur de påverkar människan och samhället.”

När det gäller olika medier såsom böcker, tidningar, video och film är det viktigt att inte fastna i ett antingen-eller-tänkande. De olika medierna kommer att leva parallellt med varandra även i framtiden. Boken kommer inte att försvinna, men kanske blir det så att varje medium finner sin nisch, sitt bästa användningsområde när nya dokumentations och informationstekniker kommer till.

Vilken information är det då som elever vill ta emot från de nya medierna? En färsk undersökning bland barn och ungdomar i klass 5-9 ger intressanta besked. De s.k. ”såporna” har många tittare bland ungdomar, särskilt bland flickorna. TV-program om natur, kultur och vetenskap väcker däremot inte särskilt stort intresse. Exempelvis nyhetsprogrammen följs endast av en tredjedel av ungdomarna i undersökningen. Eleverna i undersökningen fick också uppgiften: ”Tänk att du själv kunde bestämma vad

du skulle lära dig mer om!” Högst upp på ungdomarnas lista kommer exempelvis:

- Möjligheter till liv utanför jorden
- Dinosaurier och varför de dog ut
- Jordskalv och vulkaner

Längst ner på elevernas önskemålslista finner man sådant som påminner om traditionell skolundervisning, exempelvis:

- Drivhuseffekten och hur man påverkar den
- Ljus och optik
- Hur man kan öka skördar i jordbruk och trädgårdar

Det finns också vissa skillnader mellan pojkar och flickor. Kärnvapen, bilar, raketer och atomer intresserar pojkarna mer. Flickorna är mer intresserade av människor och relationer. När eleverna fick skatta olika ämnen i skolan så fick bild, engelska och idrott de högsta poängen. I botten återfinns matematik, samhällsvetenskap och svenska.

Sammanfattningsvis skall vi ha en skola där elever och lärare tillsammans planerar vilket stoff och vilka metoder som skall användas – om vi verkligen vill genomföra det – då skulle vi få en skola med mycket mer av bild, ljud, framträdanden, uttryck och rörelse. Läraren blir den trollkonstnär som förenar elevernas uttrycksbehov med det kulturarv som vi vill förmedla till kommande generationer. Vilka spännande lektioner i religionskunskap kommer inte att se dagens ljus? Redan nu finns det många tappra lärare som försöker hitta skärningspunkten mellan elevernas spontana intresse och de stora religiösa traditionerna.

NILS-ÅKE TIDMAN

Från kursplan till lärobok

Välkommen till en fortbildningsdag om läroboken som hjälpmedel i religionsundervisningen måndagen den 30 oktober (OBS fel i broschyr!). Läroboken utgör en viktig förbindelselänk mellan läroplanens kursplan och religionsundervisningen. Vilka krav kan vi ställa på en bra lärobok? Hur stämmer läroböckerna överens med mål och anvisningar? Hur resonerar du som lärare vid val av läromedel?

Fortbildningsdagen vänder sig till lärare inom både grundskola och gymnasiet – också er som arbetar bland de allra yngsta!

I fortbildningsdagen deltar representanter från läroboksförlagen. I ett par korta föredrag redogörs för aktuell läroboksanalys och för frågor som hör samman med förhållandet kursplan och lärobok. Mycket tid ägnas åt seminarier i smågrupper, då vi delar in oss efter skolförmer och elevåldrar.

Plats: Stiftsgården, Höör

Kostnad: 500 kr.

För ytterligare information, kontakta
Rune Larsson, 040-41 13 64
rune.larsson@teol.lu.se

Anmälan så snart som möjligt dock senast den 29 september till nedanstående adress.

FLR/RPI, c/o Rune Larsson
Furugatan 16, 234 41 Lomma

Ny kurs för religionskunskap i grundskolan?

Under hela tiden för revisionsarbetet av grundskolans kursplan i ämnet religionskunskap (juni 1998 – mars 2000) har Universitetsadjunkt Stefan Myrgård varit ansvarig för att ta fram textförslag som sedan behandlats av både skolverkets personal och i olika remissinstanser. I följande artikel presenterar han de förändringar som skett samt diskuterar de förändringar som inte blev av.

I RoL nr 1 i år skrev jag en artikel om det då pågående revisionsarbetet av grundskolans kursplan i religionskunskap. Artikelns titel var "Ny kurs för religionskunskapen".

Nu har regeringen antagit de reviderade kursplanerna vilka gäller i skolan från höstterminen. Blev det någon ny kurs för religionskunskapen?

I denna artikel tänker jag dels presentera de förändringar som skett men också diskutera förändringar som inte blev av. Frågan om vem som skall bestämma innehållet i grundskolans kursplaner har återigen aktualiserats. Jag avslutar artikeln med tankar om de nationella kursplanernas roll i den framtida religionskunskapsundervisningen. Det är hög tid att de aktivt verksamma religionskunskapslärarna tar ansvar för detta viktiga ämnes framtid. Det finns nämligen många andra som vill bestämma.

Utgångspunkter för revisionsarbetet

Motiven för denna revision har varit flerfaldig. Förutom en allmän "uppdatering" så har direktiven handlat om att anpassa dessa nationella kursplaner till skolans styrsystem. I den rådande decentraliserade skolan vilar mycket av ansvaret för skolans innehåll på de lokala arbetslagen. De "lokala arbetsplanerna" (kan benämnas lite olika) är de viktigaste dokumenten när det gäller ämnesinnehåll och kriterier för betygsättning. De centrala dokumenten skall och måste tolkas lokalt i systemet. Under de år som detta system gällt har det visat sig att den lokala bearbetningen ej skett i önskvärd utsträckning. Ett sätt att tydliggöra det lokala ansvaret har varit att öka det s.k. "lokala frirummet". Detta har gjorts genom att i de nationella kursplanerna ta bort stoff- och undervisningsanvisningar. Detta skall bestämmas lokalt. Andra utgångspunkter för revisionen har varit en tydligare länkning dels mellan läroplan och kursplaner och dels mellan grundskolans och gymnasieskolans kursplaner och betygsriterier.

När man nu bedömer de "nya" kursplanerna är det av vikt att det sker i ljuset av dessa direktiv.

En ytterligare nyhet är att kriterier för betyget "Mycket väl godkänd" utarbetats.

En del som varit mindre insatta i skolans styrsystem har misstolkat en del av de föreslagna reviderade texterna.

Kursplanetexten från 1994 hade en tydlig betoning av kristendomen. I och med att "stofftext" lyftes bort kunde den oinvidige få intrycket av att kristendomens betydelse hade minskat!

Under arbetet med kursplanerevisionen har olika texter varit föremål för remissomgångar. I ingen av dessa textförslag har kristendomen i sig varit nedtonad, däremot har stoffdelarna som gällt kristendomen lagts på lokal nivå!

Misstanken om att Skolverket försökt nedtona kristendomens roll gjorde till slut att regeringen valde att "plocka upp" ett flertal stofftexter vad gällde kristendomen. Den slutgiltiga texten har på detta sätt fått en ibland något underlig strukturell form.

Det som blivit nytt i kursplanen

Jämfört med kursplanetexten från 1994 har inga större förändringar skett. Texten är en god utgångspunkt för att forma ett levande och intressant ämne.

Ett aktivt bearbetande av de etiska frågorna och de

Synpunkter på religionskunskapen

Hur ser Du på religionskunskapens uppdrag och uppgift?

Vad händer med re-ämnet och re-undervisningen just på Din skola?

Vilka utmaningar och möjligheter finns det?

Skriv och berätta i RoL!

*Att mötas är möjligt!
Medverka i Din tidning!*

andra livsfrågorna i ett barn- och ungdomsperspektiv står än tydligare i centrum. De särskilda rubrikerna "livsfrågor och livstolkning" samt "etik" vill tydliggöra vikten av detta ämnesinnehåll.

Hur får kunskapen liv? Hur levandegör man kunskap i religion? Dessa frågor har varit viktiga vid revisionsarbetet. Religion är ett ämne som inte bara handlar om tankar, dogmer och lärosatser. Religionens uttrycksformer är till väsentlig del estetisk. Det handlar om musik, riter, dans, färger, lukter, m.m. Dessa aspekter har betonats i kursplanen. Ett viktigt moment är att uppleva religiösa uttryck. Vad gäller kunskapsprocessen betonas vidare ett mer aktivt förhållningssätt. Verben "levandegöra" och "gestalta" används i meningar där det förut ofta stod "redogöra för". I mål att sträva mot står t.ex. "– får uppleva olika estetiska uttryck som musik, dans och konst och får möjlighet att gestalta sina kunskaper i ämnet med hjälp av sådana uttrycksformer".

Den nya kursplanetexten tar också upp vikten av att ha ett mångfasetterat religionsbegrepp. Många gånger utgår man ifrån trånga västerländska religionsdefinitioner, något som blir problematiskt i ett allt mer internationellt och mångkulturellt samhälle. Under rubriken ämnets karaktär och uppbyggnad står: "Religion skall uppfattas i vid betydelse. I många kulturer är religion något allomfattande som hänför sig till människans relation till hela sin tillvaro".

Mer än var tionde svensk har idag invandrarbakgrund. "Vår" kulturella och religiösa bakgrund är idag mer varierad än tidigare. Menar vi allvar med ett mångkulturellt och demokratiskt Sverige så måste vi ta allas traditioner på allvar. "Det egna" som vi ofta vill utgå ifrån av pedagogiska skäl ser olika ut för olika svenskar idag.

I den nya kursplanen så finns textstycken som starkare än tidigare betonar det mångkulturella perspektivet. Under rubriken Ämnets syfte och roll i utbildningen står: "I ett internationellt samhälle baserat på etnisk och kulturell mångfald ökar betydelsen av att förstå hur människor tänker, handlar och formar sina liv".

Den artikel jag skrev om revisionsarbetet i RoL 1-2000 handlade mycket om det förstärkta mångkulturella perspektivet i den reviderade kursplanen. Vad jag inte visste då var att kursplanen i sista stund skulle komma att förändras på regeringsnivå i en sådan riktning att det är tveksamt om slutversionen är mer mångkulturell än utgångstexten från 1994.

Nya är också betygskriterier för Mycket väl godkänd. En kritik som framfördes mot betygskriterierna för Väl godkänd från 1994 var att de var allt för krävande. Två av dessa kriterier har nu lyfts över till Mycket väl godkänt. Nya kriterier är de två sista. De handlar om en förmåga att förstå förändringsprocesser vad gäller tro och värderingar och om förmågan att gestalta inhämtad kunskap på ett insiktsfullt sätt.

Denna artikel kunde sluta här men då många religionskunskapslärare nu kommer att studera kursplanen ingående kan det vara av intresse att berätta lite om olika turer under arbetets gång och som påverkat kursplanens slutgiltiga utformning.

Varje gång skolans styrdokument ändras blir det mest debatt om religionskunskapsämnet, så även denna gång.

Revisionsarbetet

Under hela tiden för revisionsarbetet (juni 1998 – mars 2000) har jag varit ansvarig för att ta fram textförslag som sedan behandlats både av skolverkets personal och olika remissinstanser utanför skolverket. En förslagstext gick ut på allmän remiss genom att offentliggöras på Skolverkets hemsida. Tala om demokratiskt förfaringsätt!

Tyvärr inkom det inte så många remissvar i den allmänna remissomgången. De svar som kom var övervägande positiva till textförslaget. Ett riktigt kritiskt remissvar inkom från en kristen intresseförening. Man menade att kristendomens roll inte nog tydligt framkom i texten.

Kritik mot förslaget

Under hösten 1999 startade en väl organiserad kampanj för att påverka Skolverket och Utbildningsdepartementet att ändra kursplanen i religionskunskap som den presenterades i den allmänna remissomgången. Delegationer uppvalde Skolverket och Utbildningsdepartementet. Riksdagsledamöter skrev frågor till Skolministern och debattartiklar dök upp runt om i landets dagstidningar. Tidningen Dagen ägnade stort utrymme åt frågan om kursplanen i religionskunskap. I Svenska Dagbladet tog man in artiklar om kursplanen och 28/11 ägnade man sin ledarsida åt just denna kursplan. Rubriken på ledaren var: "Skolverk-Nidingsverk".

Skolverket och regeringen ändrar förslaget

I detta skede valde Skolverket att delvis gå kritikerna till mötes. Remisstiden förlängdes för t.ex. Svenska kyrkan som fick inkomma med synpunkter. Man hade ej uppmärksammat inbjudan i den allmänna remissomgången.

Till detta årsskifte överlämnade så Skolverket en slutversion. 2 mars beslutade regeringen om de nya kursplanerna. Kursplanen i religionskunskap ändrades på ett antal punkter. Dessa ändringar föregicks återigen av grupper som uppvalde utbildningsdepartementet och stora tidningsartiklar i bl.a. Dagen. Dagen innan regeringsbeslutet fanns en rubrik i tidningen som fastslog: "Nya kursplanen en katastrof". Skolministern hade tidigare svarat på flera frågor i riksdagen där hon vidhöll att det inte fanns någon anledning att ändra kursplanen i religionskunskap. Det blev ändringar.

Det som inte blev nytt i kursplanen

Vad var det som inte fick vara med i kursplanen? Vad var det i Skolverkets förslag till kursplan som upprörde vissa religiösa och politiska grupper så att de agerade så kraftfullt?

Traditionellt lärs olika religioner ut som olika system.

Detta kan göra kunskapsprocessen enkel men det sker då ofta på bekostnad av att man inte uppmärksammar de stora likheter och släktskap som finns mellan olika religioner. I förslaget till ny kursplan fanns flera skrivningar om vikten av att uppmärksamma likheten mellan religioner. När det gällde judendom, kristendom och islam beskrevs det gemensamma ursprunget. På två ställen användes begreppet ”abrahamitiskt” för att beteckna detta gemensamma ursprung.

Den 11 augusti hade Dagen en stor artikel med rubriken ”Islam förs in i läroplanen. Kristna varnar: Samhället blir obegripligt om inte skolan får lära ut kristen tro”.

Islam i sig hade ingen något emot verkade det som men att föra denna religion för nära kristendomen blev problematiskt.

Slutresultatet blev att begreppet ”abrahamitiskt” helt togs bort. Kvar blev under rubriken ”tro och tradition” följande text ”Ett gemensamt ursprung finns för de tre religionerna kristendom, judendom och islam. Religionskunskapen ger fördjupad kunskap om dessa religioner som har haft och har stor betydelse för människor och samhällen”.

Frågan om samhällets värdegrund blev känslig. Den stoffrensning som skedde gjorde att kristendomens exklusivitet som garant för samhällets goda värden inte syntes i texten.

Efter kritiken lades därför ett nytt strävansmål till, nämligen att eleven ”– utvecklar förståelse av hur kristendomen påverkat det svenska samhället”. I den tidigare versionen stod det ”– utvecklar förståelse av kristendomens och andra religioners påverkan på det svenska samhället”.

Under ”ämnets syfte och roll i utbildningen” stod det i den tidigare versionen följande ”En förståelse av det svenska samhället och dess värderingar fördjupas genom kunskaper om *de religiösa traditioner* (min markering) som dominerat i Sverige. Sådan kunskap ger också möjligheter till förståelse av västerländsk konst, musik och litteratur.” I den slutliga versionen har man ändrat uttrycket ”de religiösa traditioner” till ”de kristna traditioner”. Som ni då märker får detta en helt annan innebörd som jag anser vara olycklig rent innehållsmässigt.

I mål att uppnå för årskurs nio står det nu också att ”Eleven skall ha kunskaper om kristendomens påverkan

på det svenska samhället, dess grundläggande värderingar, traditioner, konst och litteratur”. Annan påverkan än just kristendomen kan framstå som oväsentlig med denna formulering.

I ett betygsriterium för Väl godkänt föreslogs bl.a. följande ”Eleven reflekterar över symboler, riter, centrala berättelser och trosuppfattningar i några världsreligioner”.

Detta kriterium ändrades och lyder nu i slutversionen ”Eleven reflekterar över symboler, riter, centrala berättelser och trosuppfattningar i *kristendomen* (min markering) och några andra världsreligioner.

Under rubriken ”tro och tradition” lades följande meningar till i slutversionen ”Det svenska samhället är starkt influerat av kristendomen i värde- och normsystem, lagstiftning och rättssystem, kultur och traditioner. En viktig grund för denna förståelse är kunskaper om bibeln och kyrkoåret. Psalmer, sånger, etiska principer och sedvänjor ger uttryck för kristen tro i olika tider”.

Detta tillägg fastslår kopplingen mellan kristendomen och de goda värdena i Sverige. Textstyckets senare del är en radning av stoff vilket en målsättning med revisionen var att ta bort! Man kan vidare konstatera att det bara är stoff som handlar om kristendomen som nu finns med. Det hade nog varit lyckligare att år 2000 inte kristendomen fortfarande varit så dominerande i texten och förekommit i så exkluderande skrivningar i detta nationella dokument.

Debatten om kursplanen

I ett demokratiskt samhälle är det bra att alla kan föra fram sina åsikter. De kristna intressegrupper som varit så aktiva i debatten denna gång och lyckats väl med att forma slutprodukten har haft sin fulla rätt att öva påtryckning.

Det som bekymrat mig är inte kritiken i sig men de argument som framförts. Samhällets värdegrund har ansetts hotad om inte kristendomen exklusivt nämnts som grund. Vidare har skrivningar som betonat det gemensamma i judendom, kristendom och islam inte uppskattats. Begreppet ”abrahamitiskt” har varit som ett rött skynke.

I ledaren i Svenska Dagbladet fanns följande argumentering 28/11-99 ”Varför skall just kristendomen ’favoriseras’ i den svenska skolans undervisning? Svaret är enkelt. Därför att denna undervisning äger rum här. Svenska språket är förvisso inte viktigare eller rikare än turkiskan eller portugisiskan – men det är vårt, därför centralt i den svenska skolan. Likadant med Kristendomen”.

Verkar inte denna argumentering lite väl enkel i ett mångkulturellt samhälle?

Riksdagskvinnan Ulla-Britt Hagström har varit aktiv i debatten och skrivit flera artiklar som publicerats i dagstidningar runt om i landet. En av hennes artiklar som publicerades i Hudiksvalls Tidning strax innan regeringsbeslutet i mars hade rubriken ”Abrahamism i skolan – inte kristendom”.

Hagström skriver angående Skolministerns (vid den tidpunkten) ovilja att ändra förslaget:

”Om skolministern hade erfarit att Skolverket höll på med att ta bort tiobasen i matematik för att ändra till fem, eller

Synpunkter på religionskunskapen

Hur ser Du på religionskunskapens uppdrag och uppgift?

Vad händer med re-ämnet och re-undervisningen just på Din skola?

Vilka utmaningar och möjligheter finns det?

Skriv och berätta i RoL!

om skolministern hade erfårit att Skolverket höll på med att ta bort gränserna på kartan eller periodsystemet i kemi eller satsbyggnaden i svenska, hade hon då bara passivt avvaktat? Men när en kursplan tar bort kristendomen, den religion som den kristna traditionen i Sverige bygger på, då visar skolministern endast intresse.

Empati

Bibelns gyllene regel och kärleksbudskapet understryker förmågan till empati. Bibeln, som via riksdagen getts till svenska folket i en ny översättning, måste givetvis spela en viktig roll i religionskunskapsämnet. Tyvärr spelar den en mycket diskret roll i Skolverkets kursplan.

Värdelöst vakuum

Våra ungdomar har idag hamnat i ett värdelöst vakuum och får sin normbildning från exempelvis Veckorevyn, Rederiet och porrindustrin. Bibeln har sopats under mattan. Det handlar om en gradvis avtrubning från det som är rätt och sant. Det förråande språket är utbrett. Det är i en miljö utan värden som gruppvåldtakterna blir ett faktum. Eleverna får inte chansen att bygga upp ett självförtroende och en förmåga till fantasi och empati. Om ungdomar inte får tillgång till den religion som svensk tradition vilar på, blir det mycket svårt att relatera till andra religioner och göra jämförelser.”

Är det självklart att det bara är kristendomens värderingar som kan bidra till samhällets värdegrund?

Det som förvånat mig under det senaste året är att så få röster varit aktiva i mediadebatten.

Det finns förvisso andra åsikter men dessa har inte varit så röststarka.

Vem ska bestämma om religionskunskapsämnet?

Vem vill du ska bestämma över ämnesinnehållet i det skolarbete som du utför tillsammans med kollegor och elever? Skolans styrsystem som lägger ansvaret på lokal nivå professionaliserar skolan. Religionskunskapslärare ute i landet är kloka människor som tillsammans med sina kollegor, eleverna och deras föräldrar förmår skapa god undervisning med

intressant och relevant innehåll. Det är en bra utveckling att de nationella dokumenten blir mindre anvisande vad gäller stoff och undervisningsformer.

Jag tror inte att landets religionskunskapslärare behöver bli skrivna på näsan exakt vilket stoff de skall använda!

Vad som behöver intensifieras med den nya kursplanen är det didaktiska arbetet på lokal nivå. Arbetslagen måste diskutera vad som är viktigt att ta upp i undervisningen. Varför detta är viktigt och hur detta ämnesinnehåll kan levandegöras. Lärarna ska inte längre helt kunna överlåta ansvaret för hur religionskunskapsämnet utformas till vare sig den nationella kursplanen än mindre till färdigstrukturerade läroböcker. Nu ligger ansvaret där det ska vara – i det lokala arbetslaget.

I det nya förslaget ges stor frihet att utforma ämnet. I debatten fokuserades frågorna om kristendomens utrymme i ämnesinnehållet. Man får hoppas att diskussionen ute på skolorna inte fastnar i detta utan att det istället fokuseras på hur ämnet kan levandegöras. Avsnitten om vidgade kunskapsformer där religionens estetiska moment får en större plats är minst lika intressanta eller hur man på ett fruktbart sätt arbetar med livsfrågor och etiska frågor i ett mångkulturellt samhälle.

Det här ämnet är mycket viktigare än att det skall låta sig styras allt för mycket av intressegruppers aktioner eller politiska spel.

Åter till kärnan!

Det handlar om barnen och ungdomarnas liv idag i Sverige. Det handlar om en ökad förståelse av sig själv, andra och det gemensamma samhällslivet. Det handlar om en öppen diskussion om värderingar, om mening och mål i livet. Det handlar om det mångkulturella samhället. Det handlar om god kunskap om många olika religiösa traditioner.

Att aktivt få jobba med dessa frågor tillsammans med barnen och ungdomarna hör till de privilegier som religionskunskapslärare har.

Lever den didaktiska processen så lever religionskunskapsämnet!

STEFAN MYRGÅRD

Religionskunskapen *på gymnasiet i kursplanen 2000*

Vi behöver hjälpas åt att skapa en religionsdidaktik och en religionsundervisning som kan hävda sig i den kommande skoldebatten, både nationellt och internationellt, menar professor Sven-Åke Selander. Debatten måste gå vidare!

Inledning

Den kursplan som träder i kraft hösten 2000 är en reviderad version av den kursplan som antogs 1994. Det är naturligt att se det som skett i revisionsarbetet inför kursplan 2000 i ljuset av det som skedde i början av 1990-talet.

Två moment var särskilt omdiskuterade inför revisionen 1994. Båda var konsekvenser av ett alltmer multikulturellt samhälle; det handlade dels om religionskunskapens ställning i skolan, dels om begreppet livstolkning. För gymnasiet var det särskilt betydelsefullt att religionskunskapen blev ett kärnämne. Det var en kraftig markering av att etik och värderingsfrågor skulle vara centrala i den nya skolan. Den gemensamma grundvärdering som förutsätts råda i samhället skulle studeras utifrån olika tros- och livsåskådningar. Vidare skulle innehållet i de olika tros- och livsåskådningar, som finns representerade i vårt samhälle, få en saklig och allsidig belysning. Ett stu-

dium med sådana förtecken skulle underlätta mötet mellan människor med olika livsåskådningsmässig och kulturell bakgrund.

Det andra moment som diskuterades utförligt var begreppet livstolkning. Detta begrepp tolkades olika av olika intressegrupper. Ambitionen hos kursplanegruppen var att söka finna ett begrepp som kunde ligga till grund för en bredare analys av religionskunskapens mål, innehåll och metod än det tidigare begreppet livsfråga, som lätt riskerade att mera fokusera på elevens frågor och mindre på samspelet mellan elevernas frågor och de svar som tros- och livsåskådningar ger.

Läget inför revisionen 1999 var att värderingsfrågorna blivit ännu viktigare att problematisera i hela skolan i allmänhet och i religionskunskapen i synnerhet. Begreppet livstolkning var inte längre lika omdebatterat utan hade blivit ett mera accepterat begrepp för att beskriva vilken roll religiösa och icke-religiösa livsåskådningar har för att bidra till en personlighetsutveckling som hjälper till ett eget ställningstagande och leder till respekt för andra människors integritet och för de spelregler som formar vårt gemensamma liv i samhället. Nu lika lite som 1994 var kursplanegruppen satt under press av politiker som förfäktade en viss tolkning av etik och värdefrågor eller som representerade en speciell trosriktning. Deras synpunkter kom in i arbetet i ett senare skede. Kursplanegruppen arbetade som en expertgrupp inom Skolverket och hade endast att ta hänsyn till rimliga didaktiska förutsättningar samt de synpunkter som remissförandet gav anledning till.¹

Principiell utgångspunkt

Den principiella modell som legat till grund för kursplanarbetet kan illustreras på följande sätt: (Se **Modell 1**!)

Att öva sig i att iaktta fenomen och företeelser som hör till området tros- och andra livsåskådningar är grundläggande både för studiet av religion och av andra livsåskådningar och för utvecklingen av den egna livsåskådningen (Sven G. Hartman & Pettersson 1980).² Upplevelsen av

MODELL 1

LIVSTOLKNING

process

iaktta uppleva formulera
utveckla ompröva revidera

val

innehåll

tros- och andra livsåskådningar:
verklighetstolkningar
människosyn symboler riter och traditioner
gott-ont rätt-orätt

betydelsen av en egen tros- och livsåskådning grundlägger ett behov av att kunna formulera och utveckla sina ståndpunkter. Till ett av religionskunskapsundervisningens viktigaste moment hör öppenheten för att kunna behöva revidera och ompröva sina ställningstaganden, alltefter som ålder och erfarenheter gör det berättigat. Livstolkning är alltså en *process*.

Processen förutsätter ett innehåll. Till det traditionella innehållet hör kunskaper om religioners och andra livsåskådningars tro och traditioner, riter, andakts- och gudstjänstliv. Det har påpekats i debatten – inte minst från invandrarhåll – hur viktigt det är att alla kategorier i samhället har kunskaper om de traditioner som legat till grund för svensk kultur och religion liksom att man tillför unga människor kunskaper om den kultur och religion som invandrade svenskar omfattar.³

Både 1994 och 1999 fick etiken en starkare ställning än tidigare. Detta måste ses som en konsekvens av att etik och värderingsfrågor under perioden kommit att betraktas inte som specialiteter inom religioner och andra livsåskådningar utan som viktiga grundläggande samhällsfrågor, som måste behandlas i ljuset av förutsättningar i ett samhälle under omstrukturering. Inte minst gäller detta A-kursen på gymnasiet som går över hela gymnasieskolan och som infördes som kärnämne just med motiveringen att alla elever i gymnasieskolan skulle öva sig i etik- och värderingsfrågor.⁴ Tyvärr har läroböckerna i religionskunskap för gymnasiet med något undantag inte beaktat detta tillräckligt.⁵ Detta är en av anledningarna till att etikfrågorna skrivs fram ytterligare i kursplanen 2000.

Valet är en viktig del av livstolkningen. Det är viktigt att religionskunskapen i den allmänna skolan *inte* har som mål att rikta in eleverna mot ett visst bestämt val. Den diskussionen har vi rimligen kommit över i Sverige.⁶ Däremot har den senare diskussionen utifrån personlighetspsykologiska och andra kriterier visat att vilshenhet i värderingsfrågor ofta skapar osäkerhet och benägenhet för att okritiskt anamma värderingssystem som inte är i överensstämmelse med den värdegrund som hävdas i det demokratiska öppna samhället.⁷ Vad skolan kan – och måste – göra är att erbjuda tillfällen och material, språk, kunskaper och övning i kritiskt tänkande som ett stöd för det egna valet. Det var ett viktigt mandat som gavs religionskunskapen 1994 och som förstärks 2000.

Man kan alltså notera att kursplanarbetet både i början och i slutet av 1990-talet bedrivits utifrån en principiellt genomförd och motiverad modell.⁸ Livstolkningsbegreppet visade sig vara ett begrepp som hjälpte till att motivera och beskriva religionskunskapen i ett vidare perspektiv. I de kommentarer som bifogats till varje gymnasieprogram kursplaner, publicerade av Skolverket 1994, presenterades denna modell.⁹ Tyvärr har denna kommentar tydligen *inte* nått särskilt långt ut. Det kan vara en förklaring till att den principiella motiveringen inte framstått tydlig vare sig för lärare eller för läroboksförfattare.

Religionskunskapen och framtiden

Religionskunskapen har i framtiden en mycket viktig upp-

gift att fylla i den svenska skolan. Inte minst i gymnasieskolan där eleverna är något äldre och också har en något bredare livserfarenhet är möjligheterna för en funktionell religionsundervisning stora. En viktig förutsättning för att detta skall lyckas är att elevernas frågor verkligen kommer fram och att de kan fördjupas både till innehåll och i form av träning i att utveckla språk och kritiskt tänkande.

Den principiella diskussionen kring hur man teoretiskt skall beskriva religionskunskapens roll i framtiden måste fortsätta. Utan en sådan teoretisk didaktisk diskussion tappar förändringsprocessen lätt målet ur sikte. Ett första steg kunde vara att diskutera begreppen livstolkning, trostolkning och livstydning. Livstolkning använt som övergripande principiellt begrepp kan riskera att skapa otydlighet i fråga om vad som är process, innehåll och val. Man kan förslagsvis tänka sig att införa tre begrepp som i samspel kan formulera vad religionskunskapen kan syfta till, nämligen livstolkning som process, trostolkning som innehåll och livstydning som val. Det är också viktigt att man i framtiden finner en formel för religionskunskapens roll som en samhällelig och kulturell funktion. Att ensidigt betrakta religioner och andra livsåskådningar som kultur-faktorer kan, menar jag, få till följd att viktiga existentiella och innehållsliga dimensioner i tros- och andra livsåskådningssystem inte kommer fram på deras egna villkor.

MODELL 2

SAMHÄLLE

LIVSTOLKNING

process

iakttä uppleva formulera
utveckla ompröva revidera

LIVSTYDNING

val

TROSTOLKNING

innehåll

tros- och andra livsåskådningar:
verklighetstolkningar,
människosyn, symboler riter och traditioner
gott-ont rätt-orätt

KULTUR

Däremot är det självklart att religioner och andra livsåskådningar är beroende av omgivande kulturella och samhälleliga förutsättningar. Den framtida religionspedagogiska analysen skulle i så fall behöva arbeta utifrån följande utgångspunkter: (Se Modell 2!)

Björn Skogar har i sin uppsats problematiserat de religionsdidaktiska frågorna. Man kan ha synpunkter på hur han genomför sina resonemang, men med nya kursplaner och fler sådana provokativa uppsatser borde det finnas möjligheter för en intensifiering av den religionsdidaktiska debatten i Sverige. En gång låg vi i Sverige i frontlinjen; vad vi gjorde följdes med stort intresse i andra länder. Vi har ett arv som förpliktar. Vi behöver hjälpas åt att skapa en religionsdidaktik och en religionsundervisning som kan hävda sig i den kommande skoldebatten, nationellt och internationellt.¹⁰ Här har Nätverk för Religions- och Etikundervisningens didaktik en ansvarsfull uppgift att fylla.

Debatten måste gå vidare. Reflekterar inte religionsdidaktikerna över vad man vill och kan så gör kanske inte många andra det heller. Då lever ämnet farligt och den religionsdidaktiska forskningen riskerar att komma på mellanhand!

SVEN-ÅKE SELANDER

Fotnoter

1. Skogar vill i en debattartikel inom ramen för Nätverk för Religions- och Etikundervisningen göra gällande att kursplanegruppen följt en viss politisk gruppering, vilket alltså inte var fallet, Skogar, B, Religionsdidaktikens kärnproblem i: *Nätverk för Religions- och Etikundervisningens didaktik*, 2000.
2. Hartman, S G & Pettersson, S, Livsfrågor och livsåskådning hos barn: Några utgångspunkter för en analys av barns livsfrågor och livsåskådning samt en presentation av några delstudier inom området. Högskolan för lärarutbildning, Institutionen för pedagogik, Rapport 7, Stockholm 1980.
3. Detta hävdades med starkt understrykande av Björn Skogar i *Språk, myt, tradition*, Lund 1989 som bl.a. fick betydelse för formuleringarna om det kristna kulturarvet i kursplanerna 1992. Det är oklart om Skogar 2000 tänkt om i denna fråga; å ena sidan angriper han en av honom förmodad kristendomscentrering i kursplanen, å andra sidan kommer han i slutet på sin uppsats nära de didaktiska rekommendationer som han sedan gammalt fört fram, Skogar 2000.
4. Detta kan vara ett exempel på den samhällsanknytning som Skogar i Skogar 2000 i anslutning till Michael Grimmitt påstår att kursplanarbetet inte beaktat. Grimmitts religionspedagogiska modell behandlades redan i början av 1990-talet i Malmö, se Selander, S-Å., *Livstolkning. Om religion, livsåskådning och etik i skolan i ett didaktiskt perspektiv. En förutsättningsanalys*. Lunds universitet. Lärarhögskolan i Malmö, Rapporter om utbildning 1994:3. Man kan tillägga att Grimmitt genomgick en liknande fas från kognitiv religionsundervisning över livsfrågeinriktad religionsundervisning till samhälleligt orienterad undervisning som jag menar att man kan se i Sverige, se Grimmitt sammanfattat i Selander 1994. – Utvecklingsarbetet kring etik – och värderingsfrågor har beskrivits i olika sammanhang, sammanfattat senast i Nilsson, L., *En värdevital och värdedydig skola. Didaktiska reflektioner kring en central framtidsfråga*, i: Kyrka-universitet-skola. Teologi och pedagogik i funktion. Festskrift till Sven-Åke Selander, Red: J-O Aggedal, C-G André, A J Evertsson. Religio. Skrifter utgivna av Teologiska institutionen i Lund 52, Lund 2000.
5. Granskning av läromedel i religionskunskap. Sveriges Kristna Råd 1999.
6. Under diskussionen kring frågor om tro- och etik kring läroplansarbetet inför 1994 års kursplan var särskilt tidningen *Dagen* inne på sådana tankegångar. Kursplanegruppens linje var att fullfölja den inriktning av religionskunskapsundervisningen som den fick redan 1962.
7. Detta har med kraft hävdats i många olika sammanhang av Lilian Nilsson, som deltog i kursplanarbetet; hennes principiella utgångspunkt, illustrerad bl.a. på omslaget till *Religion och Livsfrågor*. 2000:2. Personlighetspsykologiska synpunkter var i motsats till vad Skogar 1999 påstår en viktig del av diskussionen kring hur kursplanerna skulle utformas.
8. Det är riktigt som Skogar förmodar att man kan beskriva de principiella utgångspunkterna utifrån ett fenomenologiskt perspektiv. För att undvika de problem som Grimmitt påtalat med en ”innehållslig” fenomenologi bör man enligt min mening ta fasta både på en existentiell inriktad fenomenologi, som den framträder t.ex. hos Lögstrup och i de forskningar som inspirerats av Anders Jeffner, och en ”innehållslig”. Det är denna ”dubbla” tolkning av fenomenologin som motiverar att man studerar både process och innehåll och ställer frågor om tydning och val. Detta är ett försök att principiellt motivera en religionsdidaktik som både beaktar innehållsperspektivet – utan att för den skull betrakta religioner och andra livsåskådningssystem som statiska – och tar hänsyn till att människor med olika motiv har olika existentiella förhållningssätt till religiösa och andra livsåskådningar. Det handlar alltså inte om ett ensidigt immanent studium av kristendomen i kursplanen som Skogar förmodar utan modellen är lika tillämplig på vilket tros- och livsåskådningssystem som helst, religiöst eller inte.
9. *Samhällsvetenskapsprogrammet. Program mål, kursplaner, betygskriterier och kommentarer*, GyVux 1994:16 s 128-131. Uppföljt i *Samhällsvetenskapsprogrammet. Program mål, kursplaner, betygskriterier och kommentarer*, SP 2000:16, s 152-159. I uppsatsen ”Livstolkning-trostolkning-tydning. Grundbegrepp i en personlighetsutvecklande religionsdidaktisk modell” i *Forskning og fundering. Religion och religiositet i skole, kirke og samfunn, Festskrift til Ole Gunnar Winsnes*, Oslo: Tapir Akademiska Forlag 2000 (under utgivning), utvecklar jag detta ytterligare.
10. Här finns mycket inspiration att hämta från andra länder som är betydligt aktuella än de exempel Skogar 2000 tar upp. Ett område som praktiskt taget helt saknas i Skogars diskussion är Norge, där t.ex. Skoie, G., i *En kulturbevisst religionspedagogikk*, Dr.art.avhandling, Trondheim 1998, på ett mycket brett internationellt plan diskuterar de frågor som Skogar också aktualiserar och där Afdal, G, Haakedal, E & Leganger-Krogstad, H i *Tro, livstolkning og tradisjon, Innføring i kontekstuell religionsdidaktikk*, Oslo 1998, utvecklat principer för en kontextuell religionsundervisning. I England har Jackson, R i *Religious education: An interpretive approach*, London 1996, genomfört ett aktuellt forskningsarbete kring frågor om individ och religion, som väckt mycket uppmärksamhet; i Tyskland arbetar Hans-Günther Heimbrock i samarbete med nordiska religionsdidaktiker utifrån ett kontextuellt perspektiv o.s.v.

Medverka i nästa nummer av RoL!

Manusstopp är den 7 oktober!

Skicka Ditt bidrag till: Sven-Göran Ohlsson
Djupadalsvägen 18, 241 36 Eslöv!

Didactica magna

Didactica Magna Stora undervisningsläran är ett av didaktikens och pedagogikens centralverk. Det skrevs av Johan Amos Comenius 1630-1632 och utgör startpunkten för den europeiska systematiseringen av didaktik och undervisning.

Didaktik betyder konsten att undervisa, och Comenius hävdar att hans verk innehåller en fullständig framställning av och vägledning i denna konst. Alltsedan 1600-talet har såväl den vetenskapliga pedagogiken som lärare av olika slag ständigt återkommit till denna text som ännu i vår tid är värd att vända sig till när det gäller de komplicerade frågorna kring undervisning och inläring.

Boken är försedd med en utförlig inledning av Tomas Kroksmark, som behandlar Comenius idéhistoriska hemvist, hans anknytning till Sverige och hans insatser och stora betydelse för det svenska utbildningssystemet.

Tomas Kroksmark är professor i didaktik och verksam vid Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet.

Comenius, Johan Amos, Didactica Magna. Stora undervisningsläran, Studentlitteratur 1999.

Att se och förstå undervisning

Den gode läraren beskrivs allt oftare som en professionell, reflekterande praktiker, som inte bara utför ett arbete i klassrummet utan som också funderar över hur det utförs. En viktig förutsättning för en mer systematisk och djupgående reflektion är att undervisningsprocessen dokumenteras och synliggörs.

I denna bok diskuteras inledningsvis vad det innebär att vara en professionell, reflekterande praktiker. Här presenteras också handfasta och praktiska modeller för hur lärare, utan vetenskaplig skolning, på olika sätt kan dokumentera såväl sin egen som sina kollegors undervisning. I ett utförligt avsnitt beskrivs och diskuteras ett stort antal praktiska undervisningsexempel. Boken avslutas med ett antal mer deskriptiva undervisningsexempel som läsaren själv kan reflektera över.

Boken är främst avsedd för grundutbildning och fortbildning av lärare, samt för lärarutbildare som arbetar med undervisningsdokumentation.

Jan Nilsson är lärarutbildare vid Malmö högskola och har genom medverkan i olika forskningsprojekt stor erfarenhet av att dokumentera och analysera såväl sin egen som andras undervisning.

Nilsson, Jan, Att se och förstå undervisning, Studentlitteratur 1999.

Teologiskt lexikon

Var och en som läst teologisk litteratur vet hur oerhört omfattande den kristna terminologin är, och vilka stora hinder som detta kan erbjuda för den ovane läsaren. Rikedomerna på latinska och grekiska termer är en särskild svårighet då de klassiska språken i så hög grad har förlorat sin ställning. En ordbok över det teologiska språket fyller därför ett stort behov. Detta lexikon är en vidareutveckling och omstrukturering av Teologisk ordbok (AWE/Gebbers 1975). Liksom denna är Teologiskt lexikon tänkt att användas som referensverk vid självstudier, både vid gymnasieskolan och vid högre utbildning liksom av präster och lärare i deras arbete. Genom sin uppläggning kan boken brukas också av den som saknar förkunskaper.

Beskow, Per, Teologiskt lexikon, Nya Doxa 1999.

Didaktikens carpe diem

I denna bok skriver ett antal lärare, skolledare och forskare om de nya didaktiska möjligheter som Lpo 94 har gett upphov till. Borta är centralstyrningen och i stället har den lokala skolans möjligheter till utveckling och förändring ökat. Det är lärare, skolledare och forskare som nu tillsammans, och på olika sätt, bidrar till att utveckla den goda skolans praktik.

Boken är en exempelsamling på vad som är möjligt att göra i skolan – inte sällan hållen i en kritisk-konstruktiv ton. Den gemensamma tematiken återfinns i tanken om en sammanhållen grundskola, utan konstruerade stadiövergångar och motsättningar mellan olika lärarkategorier, ämnen och arbetsmetoder. De centrala frågorna i boken berör områden som individanpassningen i 0-9-skolan, lärarkompetens i förändring, sanningen bakom ”lågt betyg” i matematik och svenska, pojkar i flickskola – flickor i pojkskola, social kompetens och kraven i 0-9-skolan.

Bokens titel Didaktikens carpe diem – Att fånga den didaktiska vardagen korresponderar med texternas karaktär, vilka i hög grad är fångade i skolans vardagsarbete – systematiserade och förmedlade av forskande praktiker.

Boken vänder sig till lärarstuderande, yrkesverksamma lärare och skolledare.

Tomas Kroksmark, professor i didaktik vid Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet, är bokens redaktör.

Kroksmark, Tomas (red), Didaktikens carpe diem – Att fånga den didaktiska vardagen, Studentlitteratur 1999.

Reflektioner kring kursplan 2000

Per-Gunnar Hallberg, lärare och Universitetsadjunkt vid Lärarutbildningen, Umeå, har ansvarat för utbildningar av lärare och lärarstuderande i Israel, Indien, Arabvärlden, Kina och Östeuropa. I dagsläget arbetar han huvudsakligen med skolutveckling och kompetensutveckling för lärare inom följande områden: kunskapsyn och lärande, ledarskap, arbetslag, pedagogiskt entreprenörskap, etik och livsfrågor, kulturmöten och handledning.

Från höstterminen 2000 gäller nya kursplaner för grund- och gymnasieskolan. Vad innebär det för undervisningen? Kanske ingenting eller åtminstone väldigt lite. Hur kan jag vara så pessimistisk och hur kan jag vara så negativ till lärarnas vilja och förmåga att förverkliga kursplanerna? Det är varken pessimism eller negativism utan det handlar om ödmjukhet och förståelse för att lärare är den enda yrkeskategori som idag är satt att utveckla och förändra den verksamhet de själva är så starkt präglade av under hela sin uppväxt.

Alla yrken genomgår idag en förändringsprocess som är både snabb och smärtsam. Anledningen ligger i de tekniska och ekonomiska förändringarna som fått och får enorma konsekvenser för anställda, företag och samhälle. Många forskare och politiker talar om dessa förändringar i termer som postmodernism, kunskapsamhällets framväxt osv.

I denna ibland smärtsamma förändring får andra yrkesgrupper nya verktyg, nya arbetsuppgifter, nya sätt att jobba. Ingen skulle väl drömma om att it-konsulten först skulle utveckla en dator innan han kunde börja använda den rent praktiskt i arbetet.

Lärare befinner sig också i denna förändringsprocess men de får inga nya verktyg utan de måste både uppfinna, utveckla och förverkliga dessa i en verksamhet som samtidigt pågår och som har starka inbyggda traditioner och som yrkespersonen dessutom själv är både präglad och belönad av.

Är det möjligt att under dessa omständigheter utveckla undervisningen?

Kunskapsamhället och kursplanerna 2000

Industrisamhällets skola och kunskapsyn har under min uppväxt präglat mig som elev och lärare. Den huvudstrategi för lärande som jag tillägnade mig från min egen uppväxt i industrisamhällets skola växte fram mot bakgrund av läsande och tragglande under ganska discipline-rade och kontrollerade former. Målet var att lära in fakta i

olika ämnen och mängden fakta som inhämtats jämfördes med vad andra lärt sig. Det handlade inte om huruvida jag var berörd eller engagerad i det som studerades.

Kursplanerna angav det gemensamma stoff som skulle läras. Läraren kunde koncentrera sig på att lära ut stoffet.

Barn som idag växer upp förhåller sig till omvärlden och sitt lärande på ett annat sätt än jag gjorde under min uppväxt på 50 och 60-talet.

De utvecklar andra strategier att lära. Om jag iakttagit barn idag när de t.ex. hanterar ett nytt dataspel så går de in i spelet och upptäcker hur det fungerar, de söker sig fram till spelets alla varianter och när de tror sig ha utforskat programmet är de oftast inte intresserade att fortsätta med samma produkt. Undantag är möjligen en del pojkar som kan tävla med sig själva eller kamrater om ett snabbare eller bättre resultat i spelet. Jag inbillar mig att detta leder till att strategier för lärande utvecklas av och genom dessa erfarenheter som förmedlas via ny teknik, TV, video, m.m. För mig har dessa ungdomar redan tillägnat sig kunskapsamhällets strategier för lärande.

Kursplanen tror jag skall tolkas och förstås mot bakgrund av kunskapsamhället och har sin grund i den kunskapsyn som formulerades i "Skola för bildning SOU 1992:94".

Kursplan 2000 kan som jag ser det inte längre läsas som ett manual för kursen i t.ex. ämnet religionskunskap. Ej heller kan kursplanen förstås om den inte definieras in i kunskapsamhället. För mig innebär förändringen av kursplanerna fram till dags dato att ett helt nytt uppdrag som lärare framträder. Det ställer krav på mig att utveckla yrkets verktyg, metoder och arbetssätt själv eller tillsammans med andra. Är det möjligt? Den frågan måste nog besvaras av var och en som arbetar som lärare.

Hinder för att förverkliga kursplanerna

Undervisning i samhällsorienterande ämnen i allmänhet och religionskunskap i synnerhet ger barn och ungdomar

möjlighet att vara i relation till sig själv, sina frågor, sina värderingar och sitt kunnande. Min erfarenhet från skolans värld är att studier normalt är väldigt distanserade från den lärande. Eleven förhåller sig till det som studeras så att man lär om och sällan är i personlig relation till det man valt att studera. Som jag ser det är det ur resurssynpunkt ett oekonomiskt förhållande till lärandet såväl kvantitativt som kvalitativt när det gäller kunskapen men framförallt kvalitativt när det gäller elevens upplevelse av undervisning och lärande som i sin tur påverkar den enskildes motivation och hans/hennes "lärsituation".

Bakgrunden till detta är som jag ser det:

- kunskapssynen som huvudsakligen utvecklat strategier för att söka fakta
- vårt "linjära synsätt" som leder till uppgifter som för till ett känt mål
- ämnet är målet
- dualismen (rätt/fel, sant/falskt, gott/ont, bra/dåligt)
- konflikträdslan – vi strävar efter att vara överens och inte efter aspekter eller perspektiv
- synen på läraren som "utlärare"
- behovet av kontroll
- synen på religion.

Möjligheter att förverkliga kursplanerna

Idag är mitt uppdrag att använda ämnet religionskunskap som ett verktyg så att det "bidrar till att utveckla förmågan att förstå och reflektera över sig själv, sitt liv och sin omgivning och utveckla en beredskap att agera ansvarsfullt." (Kursplan 2000)

Om detta skall vara möjligt kan jag inte undervisa om religion utan jag måste använda det som ett medel för att eleven skall tänka, reflektera och bilda sig. Det innebär att eleven måste vara i relation mentalt, känslomässigt och med sina värderingar till det stoff som behandlas. Vad bygger det på om jag skall lyckas?

- en kunskapssyn som inte söker fakta utan perspektiv och aspekter
- ett "cirkulärt" synsätt som bygger på lärande processer med uppgifter där individen utvecklar egen förståelse
- perspektiv och aspekter
- utveckla lärarrollen till att bli "Rabbi" = att lära andra tänka och "Guru" = att sitta bredvid
- våga överföra reellt ansvar och utveckla tillit till elevens vilja och förmåga till lärande
- synen på religion.

Didaktisk tillämpning

Är det möjligt att utveckla ett nytt uppdrag? Det ställer krav på mig att utveckla nya verktyg, metoder och arbetssätt själv eller tillsammans med andra. Är det möjligt? Den frågan måste nog besvaras av var och en som arbetar som lärare. Det jag ser som lärare är att förändringsarbete för lärare är en smärtsam och svår process dels därför att vi saknar modeller eller förebilder för den nya

lärarrollen, dels därför att vi har många dolda "självklarheter" i skolan som vi inte reflekterar över därför att vi är präglade av och i systemet. Detta tror jag hindrar oss att se möjligheter som vi inte tidigare sett.

En sådan självklarhet när det gäller undervisning i religion är begreppet tro. Jag ser det som en starkt återhållande faktor att vi präglats av Luthers "tro allena" när det gäller möjligheterna att utveckla religionsundervisningen enligt kursplanernas intentioner. Tolkningar och diskussioner som sker under religionstimmar i svensk skola tycker jag huvudsakligen handlar om huruvida man kan tro på det ena eller andra sättet eller vad folk tror i olika religioner. Mina lärarstudenter brukar när de börjar läsa religion få göra en individuell tolkning av bibelns skapelseberättelse. Oavsett om de är ateister, ljumt troende eller bokstavstroga pingstvännen handlar diskussionen om huruvida berättelsen är sann eller falsk, om det kan ha gått till som det står på sju dagar eller om det är symboliskt, om man kan tro på detta eller ej, huruvida en eventuell Gud har skapat eller ej. Vad blir det för personlig utvecklingsprocess av detta? Ingen. Det som uppstår är en polariserad dualistisk diskussion där man definierar in sig utifrån tro eller icke tro, sant eller falskt och därmed inordnar man sig i ett annat arv som vi också har att göra upp med i undervisningen – dualismen.

Min erfarenhet när jag arbetat i judiska, hinduiska och buddhistiska miljöer är att deras religion tolkas i huvudsak mot livet, vardagen och verkligheten och inte mot tro. Guds existens är oftast för givet tagen och behöver inte diskuteras.

Vilka möjligheter finns då att t.ex. använda skapelseberättelsen för att förstå och reflektera mot livet och verkligheten som gäller för individen idag oavsett om man är ateist eller religiös?

Som jag ser det måste vi hitta möjligheter som gör att skapelseberättelsen kan relateras till individen så att de ser aspekter eller perspektiv som kan bidra till elevens uppbyggnad av dennes livsåskådning och livshållning.

Vilka frågeställningar kan vi se som inte handlar om tro när det gäller skapelseberättelsen?

- Vilka frågeställningar eller mänskliga problem tar denna historia upp som motiverar att den kommer först i flera religioners religiösa urkunder?

Det som då visar sig är att människan liksom andra varelser placeras in i relation till varandra och det ställer

Stipendier för läromedelsförfattare

Har Du ensam eller tillsammans med någon annan författare givit ut minst en lärobok i Sverige 1999 eller tidigare kan Du vara berättigad att söka författarstipendium från Läromedelsförfattarnas Förening. Sista ansökningsdag är den 15 oktober. För ansökningsblanketter och ytterligare information kontakta LFF:s kansli eller besök LFF:s hemsida: www.lff.se

Läromedelsförfattarnas Förening (LFF)

Sankt Eriksgatan 33, 112 39 Stockholm • E-post: christina.laurin@lff.se
Tfn: 08-650 81 21 kl. 9-15 • Fax: 08-650 81 33 • Internet: www.lff.se

frågor som är i högsta grad relevanta för dagens ungdomar.

- Hur förhåller du dig till andra varelser?
- Vad skulle du behöva förändra för att leva i samförstånd med skapelsen?
- Vilket uppdrag har människan i förhållande till skapelsen?
- ”Att råda över skapelsen” vad innebär det för dig?
- När övergår rådandet till att härska över skapelsen?
- Vad kan bli konsekvenserna av härskandet över skapelsen?
- Vad ligger inom ditt ansvarsområde när det gäller att råda över naturen?
- Vad anser du att vi måste förändra för att leva i överensstämmelse med skapelsen?

Som vi ser handlar skapelseberättelsen om dagsaktuella miljöfrågor, kretsloppstänkande och det individuella ansvaret för våra medvarelser och naturen. Här finns många frågor som angår våra barn och ungdomar.

Om vi går vidare i berättelsen kommer vi till skapelseprocessens sju dagar som sätter in människan i tiden. Vi föds in i tiden och är där en begränsad tid. Vilka frågor ställer vi som människor när vi är i tiden en begränsad period? Vad ställer vi för frågor när vi är 10, 15, 20, 50 eller 80 år? Vad får frågorna för konsekvenser för våra liv? Här infinner sig många av de stora frågorna.

Hur skall jag leva när jag är medveten om att jag skall dö? Som jag ser det har denna problematik samma utgångspunkt som Buddha tar i uttrycket ”allt är förgängligt”. När man är medveten om sin egen dödlighet har man förmågan att leva kvalitativt tillsammans med andra varelser. Vad innebär det?

Nästa frågeställning handlar om att människan skapas till Guds avbild. Vad säger det om människans/elevens uppdrag?

De sju dagarna är en skapelsecykel och människans uppdrag är att vara medskapare till Gud.

Vad innebär det att vara medskapare i förhållande till sig själv, kamrater, föräldrar, lärare, medvarelser och skapelsen?

När är man förstörare och inte medskapare?

Allt detta kan relateras till i stort sett hela den vardagsverklighet som eleven befinner sig i och som har att göra med om eleverna stöttar varandra, bygger upp varandra, bidrar till varandras utveckling eller om de förstör, förminskar och inkräktar på varandras möjligheter. Här ryms de flesta frågor som har med mänskliga relationer och etik att göra och som är kopplat till elevens vardagsverklighet.

Nästa berättelse ”Edens lustgård” handlar bl.a. om människans ständiga dröm om att det skall bli bättre eller att det skall finnas ett perfekt, harmoniskt tillstånd. Hur ser elevens lustgård ut? Vilka drömmar har eleven? Hur skall han komma dit? Vilka krafter finns som motverkar drömmen? Vilka kvaliteter krävs av oss människor för att närma oss drömmen?

Här kommer också relationen, beroendet och närheten mellan man och kvinna med alla dess frågor om kön, jäm-

ställdhet och sexualitet.

”Syndafallet” med kunskapens träd på gott och ont tar upp en av människans stora problem nämligen valet och valmöjligheten samt dess konsekvenser. Små eller stora val är alltid kopplade till kunskap på gott eller ont. Före varje val vi gör finns en valfrihet. Vi kan välja att skaffa oss information eller kunskap som möjliggör bästa val. Först när vi gjort vårt val visar sig kunskapen på gott eller ont. Om man tar den första kärnvapensprängningen som ett stort exempel så kan man se att fram till sprängningen kan vi välja eller välja bort bomben. Efter måste vi leva med den på gott eller ont och konsekvenserna av bomben visar sig inte förrän efteråt. Kunskap handlar om att vi skulle kunna förutse detta om vi tog storyn om kunskapens träd på största allvar. Samma situation gäller de små och stora frågorna i vardagen vilka eleverna känner igen och ständigt lever med.

De exempel jag valt att ta fram visar att religion handlar om vardag och livet och kan som kursplanerna uttrycker ge eleverna förståelse om hur människor tänker och handlar men för att komma dit krävs att vi ser ämnet som ett verktyg och inte som mål.

Vad kan jag säga att eleverna lärt sig av de presenterade frågeställningarna? Min erfarenhet är att det är en bedömnings- och inte mätfråga och att eleverna lär sig som resultat av arbetet med dessa frågeställningar.

Process som lärande

Ovanstående exempel är använda för att visa på att flera faktorer samverkar i förverkligandet av kursplanerna. Dels handlar det om att skapa en process i vilken eleven är ”medskapare” av kunskap till läraren, andra elever och sig själv. Denna process bygger på uppgifter som kan ha flera svar, aspekter eller perspektiv och som angår eleverna därför att det handlar om dem. Eleverna lär sig religion som biprodukt av processen. Processen slutar inte när eleven kommer fram till ett svar utan när jag som lärare tillsammans med eleverna inte kan föra dem längre i utveckling. Detta gör att stoffet jag väljer för min undervisning utgår från vilket innehåll jag kan använda för att nå så långt som möjligt när det gäller elevernas utveckling och förståelse. För att detta ska vara möjligt försöker jag undvika frågeställningar som kan besvaras i termer av rätt eller fel, sant eller falskt och jag försöker använda religionens frågor mot livet eftersom frågor mot tro i vår kultur hamnar i rätt eller fel och begränsar möjligheterna att se alla de frågor som fokuseras i religionerna.

Frågekonstruktioner

Centralt för både lärare och eleverna är hur frågor och uppgifter kan se ut. Lärarens fokus är att uppgiften skall leda fram till kunskap i ämnet medan eleven omedvetet är fokuserad kring frågans värdeperspektiv. Varje fråga eller uppgift som läraren konstruerar följs av värdefrågor som eleven avläser. ”Smörar jag om jag svarar på denna uppgift?” ”Om jag inte svarar rätt kommer kompisarna att tycka att jag är knäpp!” osv.

Strävar man efter att förverkliga en lärarroll som skall

få eleverna att tänka gäller det att dels inte formulera frågor som kan besvaras i rätt eller fel dels utveckla uppgifter så att eleverna är i relation till det som behandlas. Som kriterium brukar jag ha att en uppgift måste kräva användande av elevens eget tänkande och erfarenhet för att kunna lösas. Det är då förståelse utvecklas som jag ser det. När jag senast tog emot en sjuåring fick de ett innehållsområde att "läsa före" själva undervisningsprocessen. Jag tror nämligen mer på "före läsning" än föreläsning. Uppgiften fick som verktyg var "Vad står det mellan raderna?" Elevernas reaktion är nästan alltid - Du är ju knäpp! Det står väl ingenting mellan raderna. Efter en tid märker eleverna att det står ofta mer mellan än på raderna men det är inte det som är poängen utan det är skillnaden i graden av aktiv relation till texten. Alla kan också se att du upptäcker inte vad som står mellan raderna utan att tänka, reflektera och använda det egna kunnandet och den egna erfarenheten. Det går inte att nog betona frågornas och uppgifternas betydelse.

Läroplanen betonar kunskapens fyra f. Förståelsen är som jag ser det mycket ett resultat av just frågor och uppgifter och utvecklas förståelse blir eleven förtrogen med liknande situationer och detta sker oftast i en färdighetsprocess. Fakta blir en biprodukt av själva processen. Undervisningens "heliga" ord för mig är elevens förståelse. Tänk om vi lärare kunde formulera uppgifter, problem och frågor som gav resultat förståelse i stället för fakta.

Bedömning i religionskunskap

Hur bedömning sker och vilka bedömningsgrunder läraren använder är helt avgörande för om kursplanens intentioner går att förverkliga. Min erfarenhet av skolan är att betyg sätts på prov och dessa prov värderar graden av fakta eleverna inhämtat under studieområdet. Strategierna hur eleverna skall förhålla sig till lärandet utvecklas utifrån vad som värderas. Tidigare bedömningsgrunder har haft innehållet som mål medan de nya kursplanerna fokuserar kvaliteter hos eleven som t.ex. elevens reflektioner, elevens förståelse. Detta flyttar fokus från innehåll till process vilket kräver andra undervisningsstrategier, andra typer av bedömningsgrunder. Väldigt få bedömningsgrunder låter sig fångas med traditionella prov som jag ser det. Det är möjligt att prov kan konstrueras som fokuserar processen men jag tror att vi måste jobba med att hitta metoder för att fokusera processen i vilken eleven aktivt utvecklar förståelse genom sin relation till problemet. Jag vill här visa på ett exempel som använts som problemuppgift eller om man vill som prov i årskurs 7, 9, gymn. åk 3 samt för lärarstudier. Uppgiften har ibland använts under hela studietiden och inlämnats som slutdokument. Ibland har den använts efter avslutade studier som provuppgift.

"Du har fått detta brev av en förtrolig vän. Besvara det!"

Hej Kompis!

Hoppas du inte är besviken på att jag inte besvarat ditt senaste brev. Det har hänt så mycket för mig det senaste året. Efter internutbildning har jag fått ett jättebra jobb på en

reklambyrå i Stockholm. I höstas skickade företaget ner mig till Libyen för att göra ett reklamjobb åt elektronikföretaget Ericsson. När jag var där träffade jag en jättefin kille som är djupt troende muslim. Vi har bestämt att gifta oss till sommaren och då vill min kille att jag flyttar ner till Libyen. Jag känner mig lite osäker på hur jag skall göra. Dels är mina föräldrar oroliga, dels kan jag för lite om hans religion, traditioner och kultur.

Eftersom du och jag alltid haft bra kontakt och eftersom jag hört att du just läst Islam vill jag att du skriver till mig och berättar om vad det skulle innebära för mig och hur det kommer att påverka mitt liv. Jag vill också att du ärligt ger mig ett råd hur jag skall hantera denna situation. Vad skall jag ge mina föräldrar för råd?

Skriv snabbt.

Hälsningar Nina"

När mina elever senast använde denna uppgift fick de jobba med denna uppgift när och hur de ville under våra koncentrerade studier av Islam. När de kom till en gemensamt överenskommen dag hade alla sitt färdiga svar på brevuppgiften. De visste att det var helt nödvändigt att alla hade gjort uppgiften för att kunna vara "medarbetare" till varandras lärande och utveckling.

Eleverna fick kolla att de ordentligt skrivit sitt namn på uppgiften innan den skickades vidare till en kamrat helst av annat kön. Nu fick eleverna läsa och kommentera varandras uppgifter utifrån innehåll, konsensus-konflikt, kön, slutsatser, gratulationer och önskvärda tillägg. Eleverna skulle noga ange sitt namn vid kommentaren och de fick information att även detta bildar underlag för bedömning. När det var klart skickades uppgifterna vidare till nya medarbetare som fick till uppgift att läsa uppgiften, läsa kommentaren och skriva kommentar om kommentaren och om de så önskade kommentera uppgiften. Även detta skulle bekräftas med namn. Nu skickades uppgiften vidare till nya medarbetare som skulle läsa uppgiften, kommentaren, kommentaren om kommentaren samt använda betygskriterierna för att sätta betyg på uppgiften samt motivera betyget. Även detta bekräftas med namnet. Slutligen skickades uppgiften tillbaka till upphovsmannen som slutligen gavs möjlighet att läsa kommentaren, kommentaren om kommentaren, betyget och motivet till betygssättningen innan han slutligen skall kommentera detta. Det är för mig väldigt viktigt att upphovsmannen får slutordet eftersom han/hon kan ha helt andra utgångspunkter än läsaren. Slutligen får läraren del av materialet. På detta sätt har alla blivit delaktiga i varandras utveckling, lärande och bedömning.

Låt detta vara ett exempel på verktyg i kunskapssamhällets skola.

För mig är det viktigt att vi lärare hjälps åt att utveckla verktyg för kunskapssamhällets skola eftersom ingen kommer att ge oss dessa utan vi måste konstruera dem själva tillsammans och tillsammans med våra elever.

PER-GUNNAR HALLBERG

Etik i IT-tid

Stig Roland Rask är temaansvarig på KK-stiftelsen för "Etik och källkritik på Internet". Tankarna i följande artikel är hämtade från publikationen "Med eller utan filter" som kan beställas kostnadsfritt från <http://www.kks.se/om/publikationer>

Internets intåg i skolan har drivit många etiska frågor till sin spets. Vi har tvingats fundera och reflektera på ett sätt vi inte tidigare ansåg oss behöva. Skolans grundvärden måste än en gång formuleras. Samtalet om vilken etik vi vill värna och försvara måste aktualiseras. Tekniska nyvinningar och samhällsutvecklingen i stort gör detta samtal allt viktigare. In i vår trygga värld kommer nya kunskaper och ställer etiska frågor på sin spets. Vi tvingas till nya ställningstaganden och gränsdragningar. Vi tvingas att på nytt formulera vad vi tror på. Vem är jag? Vad tror jag på? Vilket samhälle vill jag vara med och bygga?

Detta samtal är viktigare än någonsin. Denna diskussion får absolut inte tystna.

Etik och/eller moral?

Etik är ett svårt ord. Vi lägger alla in olika betydelser i det. Ofta får det vara synonymt med ordet moral. Det gör det hela ännu svårare. Det finns flera goda skäl till att vara noga med att separera dessa ord en aning från varandra och betona den betydelseskilnad som faktiskt finns. Etik är de tankar, idéer och åsikter vi har i frågor om rätt och fel. Den rör sig på ett yttre socialt plan. Om etik kan man diskutera, reflektera och utbyta tankar. Moral däremot är det liv vi lever. Våra mer eller mindre lyckade försök till praktisk tillämpning av våra etiska åsikter. Livet som det är - med sina fel, brister och misslyckanden.

Här uppstår ett språkligt problem. Ordet dubbelmoral blir omöjligt. Jag kan inte leva två liv, alltså kan jag inte ha flera moraler. Däremot har vi alla en gemensam upplevelse av att det finns en skillnad mellan det liv vi lever och det liv vi innerst inne anser att vi borde leva. Detta kallas ibland för dubbelmoral, men är inget annat än den naturliga skillnaden mellan vår moral och vår etik.

Erfarenheten av att riva vår egen etiska ribba är något vi alla delar.

Vi har mycket att vinna på att hålla isär de båda begreppen. Att låta moralen vara våra handlingar och låta etiken vara våra reflektioner kring desamma. Att låta etiken vara moralens teori och moralen våra försök till praktisk tillämpning. Det finns ju ändå ganska tydliga skillnader mellan våra insikter och våra insatser.

Vad vinner man på att skilja begreppen åt? Jo, den etiska debatten får då chansen att landa på ett mer all-

mänt samhälleligt plan som är möjligt att diskutera. Blandar man in moralen blir det hela mycket mera privat och därmed mycket mera smärtsamt. Hårddrar man det en aning är det faktiskt våra misslyckanden som skiljer vår moral från vår etik. Vem vill prata om rivna ribbor?

Våra moraliska lyckanden och misslyckanden mår säkert bäst av att få stanna i det privata, men det är viktigt och nödvändigt att vi vågar lyfta fram debatten om vår tids samhällsetik. Vilka värden vill vi värna och försvara? Vilket samhälle vill vi bygga? Tekniska nyvinningar och samhällsutvecklingen i stort gör detta samtal allt viktigare. Vi kan ta gentekniken som exempel lika väl som Internet. In i vår trygga värld kommer nya kunskaper och ställer ett antal etiska frågor på sin spets. Vi tvingas till nya ställningstaganden och gränsdragningar. Vi tvingas att på nytt formulera vad vi tror på. Det är därför samtalet är viktigare än någonsin. Det är därför diskussionen absolut inte får tystna.

Skolans etiska ansvar

Skolans styrdokument är tydliga när det gäller skolans etiska ansvar. I en mening skall skolan naturligtvis vara objektiv. Man skall kunna skicka sina barn till skolan i trygg förvisning om att de inte utsätts för otillbörlig påverkan av t.ex. politisk och religiös art. Därmed inte sagt att skolan skall undvika olika former av livsåskådning- och värderingsfrågor. Allsidighet och saklighet är dock det som gäller. Läraren skall se till att olika åsikter får komma fram och att olika yttringar balanseras. Eleverna skall lära sig att debattera och argumentera, likaväl som de skall lära sig att respektera åsikter från andra. Läraren skall uppträda som en objektiv samtalsledare som ser till att alla får komma till tals och att olika åsikter får utrymme. Ur detta samtal skall eleverna förhoppningsvis utveckla ett eget personligt förhållningssätt till olika typer av etiska frågeställningar.

Till mångas förvåning är det dock inte detta perspektiv som poängteras starkast i den senaste läroplanen. Här talas det mycket mer om lärarens ansvar som subjektiv vägvisare. Det finns värden i vårt demokratibygge som är så fundamentala att de inte kan reduceras till allmänna debattfrågor. Vi kan inte alltid acceptera att en åsikt är lika god som en annan. Tanken på alla människors lika

värde är det kanske allra tydligaste exemplet. Här skall läraren vara tydlig i sin guidning in i de demokratiska värderingar som är vårt samhälles grundval.

Hur bra är den svenska skolan på det här? Variationen är förmodligen ganska stor. Vad gäller etiska frågor i allmänhet tror jag att lärare generellt känner sig mer hemma på teoretisk faktaförmedling än på att behöva ge sig in på något så osäkert som värderingar. När det gäller vägvisandet har det kanske många gånger varit enklare att gömma sig bakom något mer eller mindre inbillat objektivitetskrav, än att rakryggat stå upp och peka ut en riktning.

Värdegrunder och grundvärden

Läroplanen säger att skolan skall bygga på den etik (bestämd form singularis) ”som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism”. Det handlar alltså inte om två ”etiker” utan om en och samma. Innehållsmässigt finns det ingen skillnad – däremot anger man att det finns inspirationskällor för (och förvaltare av) denna etik. Det fantastiska med vårt demokratibygge och den människosyn som skall råda och förmedlas i dess skola, är att man kan komma fram till den utifrån ett otal inspirationsgrunder - religiösa, filosofiska, politiska, humanistiska...eller vanligt sunt förnuft! Olika värdegrunder har lett fram till samma grundvärden!

Visst finns det stora skillnader mellan kristen tradition och västerländsk humanism – om man tittar på hela innehållet i dessa lärosystem. Men om man enbart ser till innehållet i den etik som dessa filosofiska system representerar hittar man inga skillnader. Läroplanens fem exempel beskriver människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med de svaga och utsatta – etiska värderingar som båda dessa värdesystem formulerat och som vi alla kan omfatta – utan att för den skull varken behöva kalla oss kristna eller västerlänningar.

Det var just i förberedelsearbetet inför Lpo 94 som denna stora och tämligen unika genomgång gjordes av vad som är våra grundvärden och vilka olika ursprung de har. Upptäckten att kristen etik och västerländsk humanism till sitt innehåll sammanfaller, har på ett avgörande sätt underlättat (och förmodligen t.o.m. utgjort en förutsättning för) att vi kan använda begreppet ”gemensamma värden” i våra styrdokument och skoldebatter. Denna grundläggande samsyn måste vi vara rädda om. När vi kommer till tolkningar och praktiska tillämpningar lär det likväl finnas olika åsikter så det räcker.

Vad har då detta resonemang med IT i skolan att göra? Förmodligen väldigt mycket. Istället för att vilset famla

runt i vårt sökande efter den nya IT-etiken, är det naturligtvis till dessa grundläggande värden vi skall vända oss. Etiska problem som dyker upp i t.ex. Internetanvändningens spår skall betraktas, belysas och bedömas i förhållande till dessa grundvärden.

Hur relaterar vi ett kränkande mejl till idén om individens integritet?

Hur förhåller sig en porrsida till tanken om jämställdhet?

Hur ser vi på en våldsförhållande hemsida i relation till människolivets okränkbarhet?

Svårare än så är det förmodligen inte.

Eller rättare sagt – så oerhört svårt är det.

Att gestalta och förmedla

Läroplanen innehåller många stora och vackra ord. Ibland låter de nästan som poesi. Somliga kan ibland uttrycka sig lite nedlåtande om detta faktum. Men läroplanens poetiska delar är faktiskt inte bara de vackraste. De är också de viktigaste.

En av de vackraste meningarna är att skolan skall fostra till ”rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande”. En annan vacker formulering är att skolan skall ”gestalta och förmedla” dessa värden. Att dessa värden skall förmedlas är formulerat som ett uppdrag för skolan. Dock sägs ingenting om de pedagogiska metoderna. Frågan om hur man bär sig åt återstår att besvara.

Som jag ser det är det fyra faktorer som måste till för att rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande skall kunna förmedlas. Nämligen rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Det är här som det andra vackra ordet kommer in. Att gestalta. Orden skall gestaltas. Några andra förmedlingsmöjligheter finns inte. Genom gestaltning sker förmedling.

Någon har sagt att etiska värderingar inte kan läras ut – de kan bara läras in.

Förmodligen gäller det alla andra kunskaper också.

Till sist

Ny teknik har en förmåga att utmana vår etik och ställer oss inför svåra etiska frågor. Internet utgör inget undantag från denna regel. Förhållanden blir synliggjorda. Skeenden illustreras. Verkligheten blir tydlig och tvingar oss till reflektion.

Kräver den nya tiden en ny etik? Knappast. Den gamla duger förmodligen ett tag till. Det som krävs är nya appliceringar och tillämpningar. Frågan om vår värdegrund ställs på sin spets. Humanismen måste än en gång formuleras. Demokratins värden måste försvaras.

Om den nya teknologin med sitt fria informationsflöde provocerar oss till att ta detta ansvar på förnyat allvar, har den gjort en god insats – även ur ett etiskt perspektiv.

STIG ROLAND RASK

Vill du läsa mer av vad Stig Roland skrivit eller delta i diskussionen är du välkommen till avdelningen för etik och källkritik på <http://www.kollegiet.com> där erfarenheter från ett stort antal skolprojekt sammanställs och debatteras.

**Att mötas är möjligt
Medverka i Din tidning!**

Men Gud har skapat ormen också...

Att vara människa inför Kristus. Vara kvinna och man. Därom handlar olika trosriktningar. Skall man tro på Bibelns bokstav som den är, eller läsa mellan raderna i en text som skrevs i sin tids sammanhang? Kan två röster och en bok ge vägledning, eller ännu fler frågor?

– Mannen är huvudet och kvinnan halsen, men det är halsen som bestämmer åt vilket håll som huvudet skall vrida sig, säger Rune Imberg teol. dr i kyrkohistoria och studierektor på församlingsfakulteten i Göteborg.

Jag befinner mig på ett föredrag om manligt och kvinnligt i de första kristna församlingarna och han har just fått oss åhörare att skratta och stämningen är munter i den annars så regniga eftermiddagen. Flest kvinnor och yngre män sitter i lokalen, en del teologistuderanden. Mitt skratt mattas dock då tanken slår mig att det är svårt att tänka med *halsen*.

– Vårt samhälle uppehålls av de politiska strukturer som anges i Bibeln och att vara underställd någon är mycket vanligt. Gud vill skapa ordning, där kommer våra olika roller i familjestrukturen in. Men det står ingenstans skrivet att mannen skall tvinga kvinnan att underordna sig. Hennes underdanighet skall vara frivillig.

Vi som sitter i det långsmala rummet nickar instämmande men pratet om "familjestrukturen" får mig att tappa koncentrationen och frågan biter sig kvar: är kvinnan inte ämnad att utveckla sin personlighet, går hon emot sin "roll" i själva strukturen då?

Rune Imberg fortsätter med ett exempel ur Paulus brev till Galaterna, att underordning inte innebär lägre värde inför Gud. Bägge makar skall visa vördnad för varandra:

"Här är icke jude eller grek, här är icke träl eller fri, här är icke man eller kvinna: alla ären I ett i Kristus Jesus." (Gal. 3:28)

Ormens uppgift bland oss "likar"

"Adam blev ju först skapad och sedan Eva."

"Och Adam blev icke bedragen, men kvinnan blev svårt bedragen och förleddes till överträdelse." (1 Tim. 13-14)

Att vilja nå kunskap, är det en synd? Nej, det är en naturlig drift men sedan använder vi oss av denna på olika sätt. Och det är i själva användandet som den kan bli en synd, att kunskapen leder till skada och bryter ner. Detta förstår jag under ett samtal med Clary Bengtsson en av Göteborgs stifts första kvinnliga kyrkoherdar.

– Gud har skapat ormen också, säger hon och ser på mig med klara ögon. Människan fick tankar, blev en individ med eget ansvar som mår bra i positiv och öppen gemenskap med andra. Riktigt dåligt mår vi däremot i diktatoriska sammanhang, där rädslan för att straffas och stötas ut gör att vi blint och ansvarslost följer med strömmen. Så egentligen är det en synd att *inte* tänka själv.

Vi sitter på ett café vid Olskroken och folk pinglar ut och in genom dörren, handlar bröd och kakor. De tittar lite nyfiket på oss en välklädd kvinna i grå kavaj och på kvinnan mitt emot som försöker skriva och lyssna samtidigt. Vårbrisen fläktar in och spårvagnar rasslar förbi.

På min fråga om vi är mindre kristna om vi tolkar Bibeln med våra moderna sinnen dröjer inte Clary Bengtsson länge med svaret:

– Vi skulle vara bra mycket fyrkantiga om vi inte tolkade Bibeln efter dagens människokunskap, säger hon.

Kanske har mångtydligheten i Ordet just det budskapet till oss? Att Bibeln skall kunna följa oss i all vår skiftande utveckling.

– Följsamhet i jämlikhetsfrågor är inte att gå emot Kristus mening, men jämlikheten kan se ut på olika sätt, i

hemmet, i skolan och inom kyrkan, säger Clary Bengtsson.

”Till Guds avbild skapade han henne, till man och kvinna skapade han dem... Det är inte bra för mannen att vara ensam. Jag skall göra en medhjälpare åt honom, en som är hans like.” (1 Mos. 1-2)

Att vara varandras like, leva i en ömsesidig hänsyn till varandra. Där är de båda överens, Rune Imberg och Clary Bengtsson. I över och underordningen däremot så skiftar synsätten.

– Det finns ingen över och underordning inför Gud, hävdar Clary Bengtsson.

Rune Imberg anser tvärtom. Men att överheten skall gå i Guds ärenden.

Som vanlig församlingsbo väger jag de olika synsätten på vilka Bibeln tolkas. I vilka resonemang känner jag mig mest välkommen?

”Såsom kvinnorna tala i alla andra heliga församlingar, så må de och tala i edra församlingar. Det är dem inte tillsatt att tala, utan de böra underordna sig såsom lagen bjuder... Vilja de hava upplysning om något, så må de hemma fråga sina män; ty det är en skam för en kvinna att tala i församlingen.” (1 Kor. 14:34-35)

Denna stränga uppmaning riktade Paulus till kvinnorna i Korint under Jesu tid. Och visst hörs ekot fortfarande. 1958 prästvigdes den första kvinnan i Sverige.

Clary Bengtsson prästvigdes i början på 1960-talet som en av de två första kvinnliga kyrkoherdarna i Göteborgs stift. Jag undrar hur hon påverkats av de gammalkristnas värderingar?

– Jag tar inte åt mig. Och de gånger någon gav mig en kommentar av detta slag brukade jag svara att du har inte hela sanningen du heller.

Blicken glänsar till och jag ser in i ett par fasta ögon. Hon tar ett bett på sin kaka och fortsätter sedan med något mindre blänk i blicken:

– Men det var ju jobbigt ibland på kyrkomötena, att vara den enda kvinnan...

Meningen hänger kvar en stund och hinner nästan djupna innan den kläs i ett hurtigare tonfall om att man ändå oftast tog upp konkreta saker på mötena.

Kanske handlar det om att våga vara kvar i det obekväma tillräckligt länge för att ta sin plats? Även om det krävs en oerhörd styrka: att gå i bräsch för något nytt.

Att ta emot

Gud har använt sig av kvinnan på olika sätt. Två mycket viktiga uppgifter har två olika kvinnor fullbordat. En var jungfru och en var av många ansedd som synderska och sköka.

Inledningen till kristendomen började med Jungfru Maria. När den helige ande kom för att göra henne havande med Guds son, svarade hon: *”Jag är herrens tjänarinna. Må det ske med mig som Gud har sagt.”* (Luk. 1:38)

Trots att hon först måste ha blivit skrämmd av den okända rösten så var hennes tillit till Gud starkare än rädslan.

Mer än bara ord

– om Bibeln och kulturens olika språk

Fortbildning för lärare
och andra som använder Bibeln
som viktigt redskap i sitt
dagliga arbete

27–29 november

Föreläsare:

Anders Alberius, Krister Brandt,
Eva Cronsjö, Eva Johansson,
Lars Johansson, Dan-Erik Sahlberg

Information och anmälan:

Liljeholmens Folkhögskola, 590 41 Rimforså
Telefon 0494-797 00. E-post exp@liljeholmen.fhsk.se

Den andra kvinnan tog också sin uppgift på allvar fast hon också måste ha varit rädd där hon vistades ute på gatorna efter korsfästelsens larm. Maria Magdalena. Hon var den som sprang till huset där Jesu lärjungar gömde sig och bultade på dörren. Med sig förde hon glädjebudet som hon bevittnat med egna ögon: Jesu uppståndelse. Men männen ville först inte tro att det var sant. Frågande såg de på varandra då Maria Magdalena besviket givit sig av igen. Sen var Petrus den förste bland lärjungarna som sade: jag tror.

INGER L. STOCKMAN

Två nya namn i FLR:s styrelse

Bodil Liljefors Persson – vem är Du?

Jag växte upp i Landskrona, tog studenten 1979 och började på Ämneslärarutbildningen i svenska, religion och geografi hösten -79 vid Linköpings universitet. Jag är gift med Rikard som är Ämneslärare i matematik, fysik och kemi och vi har en älskad

gosse som heter Arvid och är 3 år och en golden retriever som heter Selma. Jag tyckte att det var både roligt och intressant att läsa, så då jag blev klar våren -83 och fick min första tjänst i Örebro hösten -83, så fortsatte jag mina studier i religionshistoria. Jag blev medlem i FLR under något av mina första år som lärare. Efter att ha läst en termin i Uppsala återvände jag till Skåne våren -86. Därefter fortsatte jag med studier och forskarutbildning parallellt med att jag arbetade som lärare på högstadiet. Sedan -93 har jag också undervisat på teologiska institutionen vid Lunds universitet, dels på den s.k. baskursen i religionskunskap, men också på lärarutbildningen och på kurser i religionshistoria. Min forskning har fokuserats på Amerikas indianreligioner och i maj i år lade jag fram min avhandling om Mayaindianernas religion och historieskrivning. Jag har publicerat ett antal artiklar i tidskrifter och böcker framför allt om mayaindianernas kultur och religion, men jag intresserar mig också mycket för frågor som rör etik och religionspedagogik. Under flera år har jag också varit handledare/mentor och jag tycker att det är både roligt och nyttigt men också arbetsamt att ha lärarkandidater. Det leder ju automatiskt till att man tvingas reflektera över sin egen undervisning och till att ständigt ompröva sina kunskaper.

Vad menar Du är mest problematiskt för re-lärare idag?

Min första tanke är att det egentligen inte är så mycket som är problematiskt. Men vid närmare eftertanke så finns det ju naturligtvis en del som "skymmer sikten". Det ena är att "tiden inte räcker till". Intresset för andra kulturer och för etik och livsfrågor är allmänt stort i samhället och det vill man ju också utnyttja i undervisningen. Samtidigt så finns det så mycket kringaktiviteter som bryter planeringar, åtminstone i grundskolan, och det kan

vara svårt att uppnå de mål man ställt upp. Ett annat, ständigt pågående dilemma, är att eleverna är intresserade och kunskapsörstande, och som lärare idag behöver man ständigt upprätthålla och uppmuntra detta – vilket kräver sin man eller kvinna. Vidare instämmer jag med Olof Franck, som presenterades i ett tidigare nummer av RoL, i att det ligger en utmaning i att tillsammans med eleverna försöka nå både yta/bredd och djup i undervisningen. Viktigt är också för lärare idag att försöka ge eleverna verktyg för att kritiskt granska och värdera den information som ständigt flödar i samhället.

Vilken uppgift/Vilka uppgifter anser Du att FLR har eller borde ha?

FLR bör ha som sin primära uppgift att vara ett viktigt forum för lärare i religionskunskap på skilda stadier och t.ex. bör FLR fortsätta att ge ut årsbok och tidningen RoL som innehåller intressanta artiklar och ger tips och idéer till lärare. Jag skulle gärna se att FLR knyts i ännu högre grad till den aktuella forskning som bedrivs på universitet och högskolor runt om i landet. Varför inte låta fler doktorander eller nydisputerade forskare själv presentera sina forskningsprojekt på några sidor i varje nummer av RoL? Detta för att visa det aktuella forskningsläget i de olika religionsvetenskapliga ämnena. Vidare tycker jag att det vore intressant att låta lärarstudenter skriva om sina erfarenheter under utbildningen. Kanske kunde man publicera utdrag ur, eller sammanfattningar av, några av de examensarbeten och uppsatser som skrivs av studenter på olika lärarutbildningar runt om i landet. Någon del av RoL kunde kanske vara mer fokuserad på tips och idéer för nyexaminerade lärare. En annan uppgift som jag tycker att FLR kunde försöka utveckla mer är ett fortbildningsprogram med föreläsningar och diskussionsforum för lärare i religionskunskap. Kanske kunde man organisera ett årligt återkommande symposium för lärare i religionskunskap. Jag tror att det skulle locka både redan utbildade och erfarna lärare men också studenter på lärarutbildningarna. Naturligtvis måste arrangemangen också spridas geografiskt, så att inte allt ligger i Stockholm, Göteborg eller Malmö. FLR borde också ha en hemsida på nätet med information och tips. Jag tror att FLR har goda förutsättningar att också på 2000-talet vara ett viktigt forum – "ett offentligt rum" – för lärare i religionskunskap.

Ola Björlin, vem är Du?

Jag undervisar för närvarande i religionskunskap och filosofi vid Rudbeckianska Gymnasiet i Västerås och i religionskunskaps- ämnets didaktik och metodik vid Institutionen för lärarutbildning vid Uppsala Universitet. Även om min egentliga hemstad är Västerås så känner jag mig hemma i

Uppsala eftersom jag studerade där och familjen håller till i Uppsala-Näs på somrarna. Jag är 51 år, har tre barn och en hustru som också är lärare. Jag har hela livet haft två intressen vid sidan av studier och arbete nämligen kyrkomusik och ornitologi. En bra kyrkorgel och en god kikare är viktiga "baslivsmedel". Under 90-talet har det blivit minimalt med tid åt dessa intressen eftersom jag har ägnat en stor del av min lediga tid åt att skriva läromedel i religionskunskap för gymnasiet.

Vad menar Du är mest problematiskt för re-lärare idag?

Jag har funderat en hel del över två tendenser som präglar vår tid. Å ena sidan ett allt större beroende mellan länder, folk, kulturer och religioner och å andra sidan en allt starkare tendens att profilera sig, att söka sin unika plats, sin identitet. På något sätt hänger dessa två tendenser samman förstås, men skapar stora krav på skolans undervisning om kultur och livssyner. Mångfalden finns, men hur skall vi lära oss att leva i och med den? Vårt land har inte så stora erfarenheter av detta. Vårt projekt i Sverige,

att hålla samman undervisningen i livsåskådningsfrågor och religioner är, som jag ser det, ett öppet projekt med möjligheter men också med risker. Det krävs nu en mycket bra utbildning av lärare och skolansvariga för att klara pluraliteten.

Att förena en egen tydlig ståndpunkt med ett aktivt intresse för dem som har en helt annan syn än jag själv; däri ligger en stor utmaning för oss i Sverige, kanske speciellt för dem som arbetar med livsfrågor, etik och religioner. Vi vet ju av historien och av vår samtid vilka konsekvenserna kan bli om balansen mellan majoritet och minoritet bryter samman.

En annan uppgift är ju att låta nya generationer möta kristendomen. Med tanke på sjunkande andel unga i konfirmationsundervisning och samhällets sekulariseringsnivå blir det här en fråga med särskilda förtecken.

Kristendomens särställning p.g.a. svensk historia och kultur betonas i kursplanedokument men vad vi möter i skolan nu är en snabbt sjunkande kunskapsnivå när det gäller detta område. Visst är också detta en utmaning!

Vilken uppgift/Vilka uppgifter anser Du att FLR har eller borde ha?

Jag skulle vilja se FLR med tidskriften "Religion och Livsfrågor" och den tematiska årsboken, som dialogtorg för religionskunskapsundervisningen på alla nivåer. Jag hoppas att föreningens aktiviteter med seminarier och konferenser kan inspirera reflexionen över och debatten kring värdefrågor och etik så att dessa frågor behandlas på ett kreativt gräns- och ämnesöverskridande sätt.

HELIGA SKRIFTER

i litteratur och nyandlighet

Fredagen den 24 november inbjuds lärare i religion och svenska (och övriga intresserade) till en fortbildningsdag på Överås i Göteborg (Metodistkyrkans högskola). Temat anknyter till årsboken från Föreningen Lärare i Religionskunskap, som kommer i oktober. Vi har bett ett par av bokens författare lyfta fram några exempel på hur religioners heliga skrifter lever i vitt skilda sammanhang. Medverkande är prof. i litteraturvetenskap Vivi Edström och adjunkten Håkan Arlebrand, författare till en rad skrifter om nyandlighet.

Plats: Överås, Göteborg.

Kostnad: 500 kr.

För ytterligare information, kontakta
Rune Larsson, 040-41 13 64
rune.larsson@teol.lu.se

Anmälan så snart som möjligt dock senast den 20 oktober till nedanstående adress.

FLR/RPI, c/o Rune Larsson
Furugatan 16, 234 41 Lomma.

Medverka i nästa nummer av RoL!

Manusstopp är den 7 oktober!

Skicka Ditt bidrag till: Sven-Göran Ohlsson
Djupadalsvägen 18, 241 36 Eslöv!

LÄSTIPS – BÖCKER OM LÄRANDE

Lärarens värld

Varför blir livet i klassrummet som det blir? Det är den centrala frågan i den här boken. Vem bestämmer över undervisningen? Är det läraren eller myndigheterna som har utformat läroplanen, är det föräldrarna eller den enskilda skolan? Boken ger inget entydigt svar på dessa frågor utan försöker få oss att förstå vilka olika faktorer det är som påverkar verksamheten i klassrummet.

Didaktik är läran om undervisning. Ämnet är gammalt, men har sedan 1970-talet genomgått stora förändringar. I boken sammanfattas den senaste utvecklingen i internationell och skandinavisk didaktik. Författaren definierar didaktiken som en samhällsvetenskaplig disciplin där det gäller att analysera och förstå verksamheten i klassrummet. Vidare behandlar boken den svåra frågan om vad en god undervisning egentligen bör innefatta.

Boken är en introduktion inom det didaktiska området och ger en systematisk genomgång av grundläggande begrepp och perspektiv kopplade till undervisning och lärande i skolan.

Lärarens värld är lämplig som kurslitteratur inom lärarutbildningar och pedagogik. Även erfarna lärare och skolledare kan ha utbyte av boken vilket gör den lämplig som litteratur vid fortbildning av skolans personal.

Professor Jan-Erik Johansson har sakgranskat översättningen och kompletterat med inslag om svenska förhållanden.

Gunn Imsen är professor i pedagogik vid Norges teknisk-naturvetenskapelige universitet i Trondheim. Hon har lång erfarenhet både som lärare i skolan och inom lärarutbildningen och har genomfört ett flertal forskningsprojekt om klassrumsundervisning.

Imsen, Gunn, Lärarens värld. Introduktion till allmän didaktik, Studentlitteratur 1999.

Lärandets universum

I denna bok går författaren igenom samt diskuterar en rad teorier om lärande: klassisk betingning, operant betingning, kognitivt lärande, konstruktivism, verksamhetsteoretiskt lärande, psykodynamiskt lärande och existentiellt lärande. Boken behandlar således ett brett spektrum, från teorier fattiga på emotionalitet till teorier baserade på emotionalitet.

Teorierna sätts in i ett sammanhang som undersöker i vilken grad de reflekterar över det egna lärandet och i vilken grad de förstår lärandets dynamik. Vidare belyses lärandeprocessen i förhållande till individens motivation, behov och personlighetsutveckling. I boken skisserar författaren en modell som ger läsaren en överblick över de olika teoriernas fokus och dimensioner.

Boken är lämplig som kurslitteratur vid lärarutbildningar, inom pedagogik och psykologi, samt som fortbildningslitteratur för verksamma lärare.

Hermansen, Mads, Lärandets universum, Studentlitteratur, 2000.

Sidor av Förintelsen

Vi, de flesta av oss, var inte där. För dem som var med var de nazistiska förintelselägren ett hav av våld, förnedring och lidande. För oss andra är Förintelsen föreställningar och teorier om något som skett, tankar på ondska, lidande, offerskap – en veritabel kulmen på årtusendets förbrytelser, som på ett märkligt sätt förenar det medeltida brutala och det moderna industriella. Med femtio års distans och på tröskeln till ett nytt årtusende finns det både möjlighet och anledning att pröva våra bilder, se vilka erfarenheter mänskligheten gjort.

Förintelsen, denna omvälvande händelse, är en utmaning för hela det västerländska samhället och den väster-

ländska tanketraditionen. I denna antologi två delar – Utmaningen för kollektivet och Utmaningen för individen – resonerar tio svenska och utländska forskare kring Förintelsens historiska, filosofiska och psykologiska sidor.

Boken är avsedd för fördjupningsstudier på högskolenivå i Förintelsens och antisemitismens historia samt i filosofi, psykologi och sociologi.

Roger Fjellström är författare, lärare och forskare i praktisk filosofi vid Umeå universitet. Stephen Fruitman är skribent och idéhistoriker vid Umeå universitet.

Fjellström, Roger & Fruitman, Stephen (red), Sidor av Förintelsen, Studentlitteratur 2000.